

Kohti yhteyksien maaseutua

**selvitys EMOTR -rahoitteisista maaseudun
tietoyhteiskuntahankkeista**

**Kohti yhteyksien maaseutua
selvitys EMOTR -rahoitteisista maaseudun
tietoyhteiskuntahankkeista**

Julkaisija	Maa, ja metsätalousministeriö	Päivä	2004
Tekijä(t)	Heli Vuorio, Anja Yli-Viikari		
Julkaisun nimi	Kohti yhteyksien maaseutua. Selvitys EMOTR –rahoitteisista maaseudun tietoyhteiskuntahankkeista.		
Tiivistelmä	<p>Maaseudun pysyminen kiinteästi mukana muun yhteiskunnan kehitystä on keskeinen edellytys sille, että maaseutu säilyy elinvoimaisena asumisen ja tuotannon ympäristönä. Tässä selvityksessä tarkasteltiin maaseudulla toteutettuja tietoyhteiskuntahankkeita. Hanketiedot koottiin Maa- ja metsätalousministeriön hankerekistereistä. Tämän lisäksi tarkasteltiin hanketasolla hyviksi osoittautuneita käytäntöjä sekä esille tulleita ongelmakohtia. Suositukset maaseudun tietoyhteiskunnan kehittämiseksi on muotoiltu laajemman asiantuntijaryhmän avustamana.</p> <p>Tarkastelu kohdistui EMOTR-rahoitteisiin hankkeisiin, jotka ensisijaisesti suuntautuvat tietoteknologian hyödyntämiseen. Ohjelmakausilla 1995-1999 ja 2000-2006 tietoyhteiskunta hankkeet ovat tähänneet pääosin yritystoiminnan kehittämiseen, mutta myös osaamisen kehittämiseen ja palveluiden monipuolistamiseen liittyviä hankkeita on toteutettu. Hankkeiden määrä ja niiden rahallinen laajuus ovat selvästi kasvamassa. Alueellisesti tarkasteltuna kehityksen kärjessä ovat kulkeneet Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Häme ja Lappi.</p> <p>Maaseudulle soveltuviksi hyviksi käytännöiksi todettiin mm. vertaiskoulutus, jossa esimerkiksi viljelijät opettavat toisia viljelijöitä. Tietotekniikka on myös tarjonnut uusia mahdollisuuksia maaseudulle verkostojen ylläpitämisessä. Lisäksi sähköisen kaupankäynnin mahdollisuuksia on alettu hyödyntämään.</p> <p>Kuitenkin myös kehittämistarpeita on runsaasti. Fyysiset tietoliikenneyhteydet tulee ulottaa tasapuolisesti kaikille alueille. Maaseutuyritysten verkostoitumiseen tulee panostaa, jotta tuotteet saataisiin kuluttajien ulottuville ja pienyritysten kilpailukykyä parannettua. Etätöihin tulisi luoda selkeät pelisäännöt, jotka turvaavat sekä työntekijän että –antajan edut. Tietotekniikkaa tarvitaan lisäksi korvaamaan maaseudun katoavia palveluita, esimerkiksi vanhusväestölle. Näköpiirissä saattaa myös olla tekniikan hyödyntäminen lähidemokratian parantamisessa.</p>		
Asiasanat			
Julkaisusarjan nimi ja numero	MMM:n julkaisuja 6/2004		
Julkaisun teema	Arviointi		
	ISSN 1238-2531	ISBN	952-453-165-8
	Sivuja 36	Kieli	Suomi
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta	
Julkaisun myynti/jakaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Julkaisun kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Painopaikka ja -aika	Painopörssi Oy, Helsinki 2004		
Muut tiedot	Taitto; PixPoint ky, Helsinki 2004		

Documentation page

Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry	Date	2004	
Author(s)	Heli Vuorio, Anja Yli-Viikari			
Title of publication	Progress of information society in rural areas. Report of EAGGF funded local development projects in Finland.			
Abstract	<p>This report considers EAGGF funded local development projects, which are promoting the progress of information society in rural areas of Finland. The report covers programming periods 1995-1999 and 2000-2006. Data materials for the study were gathered from registers of Ministry of Agriculture and Forestry. The focus of current efforts was found to be in fostering the entrepreneurship, but also project develop the ability of citizens to utilise technology have been financed. Third kind of projects aimed at the developing of rural services. The current development was found to be positive as the number and economic scale of projects is continuously increasing. Evaluated in regional terms, the focus of efforts has been in South Ostrobothnia, North Karelia, Häme and Lapland.</p> <p>The problems as well the successes stories of practical level were highlighted on interviewing the project personals and by examining their reports. It was found out, that implementation had initiated various kinds of social innovations. For instance, peer group education model, where farmers teach the other local farmers, proved to work well. Information technology has had also a major role in promoting the maintenance of rural social networks. Also preliminary experiences about e-trade have been achieved.</p> <p>The recommendations for to strengthen the current efforts, were processed with assistance of expert workshop. The most urgent task is to provide equal opportunities for all the Finnish regions in terms of technical infrastructure. Secondly, the networking of rural enterprises should be strongly promoted as this a way for achieving customers and for improving the overall competitiveness of small and remote rural enterprises. Distant work is also one of the major potentials of rural areas. The progress of it could be promoted by establishing clear guidelines. Information technology is also believed to provide new solutions for the problem of how to maintain the rural services. For example, technology could be utilised to improve safety and well-being of elderly people. The improving of the local democracy in vicinities by the means of information technology is also among the future visions of rural areas.</p>			
Keywords				
Publication series and number	Publications of Ministry of Agriculture and Forestry 6/2004			
Theme of publication	Evaluation			
	ISSN	1238-2531	ISBN	952-453-165-8
	No. of page	288	Language	Finnish
	Restrictions		Price	
For sale at/distributor	Ministry of Agriculture and Forestry			
Financier of publication	Ministry of Agriculture and Forestry			
Printing place and year	Painopörssi Oy, Helsinki 2004			
Other information				

Sisällys

1. RAPORTIN TARKOITUS JA LUONNE	6
2. TIETOYHTEISKUNTA HANKETOIMINNASSA	7
2.1. Suomalainen tietoyhteiskunta	7
2.2. Maatalous, maaseutu ja tietoyhteiskunta	8
2.3. EU:n tietoyhteiskuntatavoitteista	8
2.4. EMOTR -rahoitteiset hankkeet	9
2.5. EAKR ja ESR maaseudun tietoyhteiskunnan rakentajina	10
3. TIETOYHTEISKUNTAHANKKEET OHJELMAKAUSILLA 1995-1999 JA 2000 2006	12
3.1. Tietoyhteiskuntahankkeiden määrittely	12
3.2. Hankkeiden tarkastelu: ohjelmakausi 1995-1999	13
3.3. Hankkeiden tarkastelu: ohjelmakausi 2000-2006	15
3.4. Tarkastelu TE-keskuksittain	17
4. HYVIÄ KÄYTÄNTÖJÄ JA ONGELMAKOHTIA	21
5. HAASTEENA YHTEYKSIEN MAASEUTU	29
5.1. Yhteenveto ja johtopäätökset	29
5.2. Maaseudun tietoyhteiskuntahankkeiden suunnittelu	30
5.3. Suositukset tietoyhteiskunnan kehittämiseen jatkossa	31
LÄHTEET	34
LIITE 1	36

1 Raportin tarkoitus ja luonne

Tietoyhteiskunta tarjoaa laajalti mahdollisuuksia maaseudun kehittämiseen, minkä vuoksi Maa- ja metsätalousministeriö on lähtenyt selvittämään tätä aihepiiriä. Tässä raportissa kartoitetaan EMOTR -osarahoitteisten tietoyhteiskuntahankkeiden toteutuksen nykytilanne sekä pohditaan, millaisia mahdollisuuksia tietoyhteiskuntakehitys voi jatkossa tarjota maaseutualueille. Tarkastelu suoritetaan ohjelmakausien 1995-1999 ja 2000-2006 tietoyhteiskuntahankkeista sekä käsittelemällä hankerekistereitä että tutustumalla yksittäisiin tietoyhteiskuntahankkeisiin kokemuksen kautta. Hankkeista pyritään nostamaan esille hyviä ja onnistuneita käytäntöjä sekä toisaalta tuodaan esille myös niihin liittyneitä ongelmakohtia. Tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien ideoinnissa on käytetty apuna järjestettyä asiantuntijatyöpajaa.

Raportin toteutuksesta vastaa MTT:n Ympäristöntutkimusyksikkö. Vastuullisena tutkijana toimii valt.yo Heli Vuorio. Työn suoritusta tukee asiantuntijaryhmä, jossa ovat mukana tutkija Anja Yli-Viikari, järjestelmäpäällikkö Pekka

Haavisto, prof. Sirpa Kurppa, DI Virpi Rämö ja toimialapäällikkö Juha Pirkkamaa (Agropolis Oy). Ministeriön puolesta hanketta ohjaavat EU-suunnittelija Marja-Liisa Tapio-Biström ja ylitarkastaja Marja Kokkonen. Kauden 1995-1999 hankkeiden tietohaut on tehnyt Anneli Nyqvist MMM:stä ja HANKE2000-rekisterin haut on tehty TIKE:ssä.

Raportissa on ensin lähestytty suomalaisen tietoyhteiskunnan nykytilaa sekä pohdittu, millaisia merkityksiä tietoyhteiskuntakehityksellä on maataloudelle ja maaseudulle. Tämän jälkeen on tarkasteltu lyhyesti EU:n tietoyhteiskuntatavoitteita sekä miten tietoyhteiskunta on näkynyt EU:n rakennerahastojen hanketoiminnassa. EMOTR-rahoitteisia hankkeita on tarkasteltu sekä määrällisesti että laadullisesti, ja yhteen on vedetty ajatuksia siitä, millaisiin asioihin tietoyhteiskuntahankkeissa tulee kiinnittää huomiota. Raportin lopussa on lisäksi esitelty alustavia ehdotuksia sille, miten tietoyhteiskuntakehityksen mahdollisuuksia voidaan jatkossa hyödyntää maaseutualueilla.

2 Tietoyhteiskunta hanketoiminnassa

Tieto on nostettu keskeiseksi käsitteeksi puhuttaessa nykyisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä. Tätä aikakautta on luonnehdittu osaamisen ja tiedon ajaksi, tietoyhteiskunnaksi, sillä tiedolla ja tietoteknologialla nähdään olevan keskeinen asema teollisuusmaiden tuotannontekijänä (Wilenius 2000). Tietoyhteiskunta ei käsitteenä ole rajautunut minkään tietyn määritelmän alle, vaan sitä voidaan lähestyä esimerkiksi teknologisia, sosioekonomisia tai kulttuurisia kriteereitä käyttäen. Yleisesti sen keskeisemmiksi käsitteiksi on nimetty tiedon- ja informaationsiirto, tiedonkäyttäminen, tietoteknologiset innovaatiot sekä osaaminen. Tietoteknologian voimistuminen ja levittäytyminen voidaan myös ymmärtää laajaksi, koko yhteiskuntaan vaikuttavaksi trendiksi – vastaavaksi kuin vaikkapa globalisaatio, lisääntynyt kilpailu tai uudet, kansalaisten osallistumista korostavat hallintamuodot (Aakkula, Jokinen, Lankoski & Nokkala 2002). Usein puhutaankin mieluummin osaamisen yhteiskunnasta tai tieto- ja informaatioyhteiskunnasta kuin pelkästä tietoyhteiskunnasta.

2.1. Suomalainen tietoyhteiskunta

Ensimmäinen suomalainen tietoyhteiskuntastrategia laadittiin vuonna 1995, minkä jälkeen se on kuulunut kansallisiin tavoitteisiin. Kansallisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteena on lisätä jokaisen suomalaisen hyvinvointia varmistamalla tieto- ja viestintäteknologian laajamittainen käyttöönotto kaikkialla elinkeinoelämässä, julkisella sektorilla ja kansalaisten arjessa. Samalla tällä politiikalla pyritään vähentämään suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin liittyviä kielteisiä vaikutuksia. (*Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007. Tulevaisuuskatsaus, 2003.*)

Tällä hetkellä Suomessa on toiminnassa useita tietoyhteiskuntakehitykseen vaikuttavia tutkimusryhmiä ja -eliimiä kuten tietoyhteiskunta-asian neuvottelukunta, Sitran tietoyhteiskunta

projektit (Kärkiverkosto), Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry (TIEKE), useiden eri yliopistojen ja niiden erillislaitosten toteuttamat tietoyhteiskuntatutkimukset sekä yksittäisten yritysten ja kuntien tietoyhteiskuntastrategiat ja pilottikokeilut.

Suomalaisen tietoyhteiskunnan rakenne on myös kansainvälisesti herättänyt huomiota, sillä suomalainen hyvinvointiyhteiskunta ei näytä olevan tietoyhteiskunnan vastakohta, vaan päinvastoin se on sopeutumassa uuden ajan asettamiin haasteisiin. Suomalaiseen tietoyhteiskuntastrategiaan kuuluukin keskeisenä osana kansalaisten hyvinvointi sekä sosiaaliset kysymykset. (Castells & Himanen 2001.)

Huolimatta siitä, että Suomi on profiloitunut tietoyhteiskuntakehityksen mallimaaksi, on kehitys viimeisimpien tutkimusten mukaan viemässä Suomea lähemmäs tietoyhteiskuntakehityksen keskikastia. Osasyynä tässä on ollut teknologia-kuplan puhkeaminen, jonka myötä epärealistiset tietotekniikkaan kohdistuvat odotukset purkautuivat. Moitteetta ei jää myöskään tietoyhteiskuntapolitiikkamme, jossa selviä strategioita ja toimenpiteitä ei ole toteutettu tarpeeksi määrätietoisesti ja voimakkaasti. (*Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007. Tulevaisuuskatsaus, 2003.*) Nykyinen hallitus on nostanut tietoyhteiskunnan yhdeksi politiikkaohjelmaksi, mikä voi ratkaisevalla tavalla edistää suomalaisen tietoyhteiskuntakehityksen etenemistä sekä tuottaa määrätietoisia toimenpiteitä ja näkemyksiä tietoyhteiskunnan rakentamiselle.

Tietoteknologinen tuotanto ja osaaminen ovat keskeisiä syitä siihen, miksi Suomi on pärjännyt erinomaisesti kansainvälisissä kilpailukyvyyn vertailuissa. Menestyksemme on johtunut nimenomaan tuloksekkaasta tiedontuottajan, ei niinkään käyttäjän osasta. Vaikka pärjäämme hienosti esimerkiksi Yhdysvalloille tuotannon

tehokkuudessa, on palveluiden tuottavuus USA:ssa selkeästi Suomea parempi. Tämä asetelma ei ole Suomelle edullinen, sillä historia on opettanut, että tuotanto on aina kehityksen välivaihe – vasta sen todellinen käyttö ratkaisee. (Ylä-Anttila 2003.)

Eräs syy palveluiden tehottomuuteen on yritystoiminnan vähyys. Vaikka ICT-teknologian nousu 1990-luvun lopulla nosti hetkellisesti pk-yritysten määrää, on toimialan taloudellisen supistumisen seurauksena yritysten määrät laskeneet entuudestaan. Liioin olemassa olevaa infrastruktuuria ei ole pystytty hyödyntämään tarpeeksi eikä kuluttajia saamaan mukaan tieto- ja viestintäpalveluiden käyttöön odotetussa määrin. (Mt.) Tulevina vuosina on pelättävissä sekä talouden heikkojen kasvunäkymien että aluekehityksen seurauksena, että tieto- ja viestintäyritysten alueellinen palvelutaso heikkenee yleisesti (*Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003–2007. Tulevaisuuskatsaus*, 13).

2.2. Maatalous, maaseutu ja tietoyhteiskunta

Tietotekniset sovellutukset alkavat vallata jalansijaa myös maataloudessa ja muilla maaseudun toimialoilla. Käytännössä tämä voi merkitä maatalouteen liittyvien epävarmuustekijöiden vähenemistä, koska tiedon avulla voidaan pienentää tuotannollisten olosuhteiden vaihtelun ja luonnonolosuhteiden aiheuttamia haittoja (esimerkiksi täsmäviljely). Tietoteknisillä sovellutuksilla on voitu tehostaa tuotannon eri vaiheita kuten kotieläinten ruokintaa ja tuotannonsuunnittelua. Tietointensiivisen teknologian hyödyntäminen maataloudessa voi olla askel myös ekotehokkaampaan suuntaan, jossa tuotantopanoksia käytetään tehokkaasti ja päästöt ympäristöön vähenevät. Maatalouden, maaseudun ja tietoyhteiskunnan suhteista on kuitenkin vielä vähäisesti tutkimustietoa. (Aakkula et al. 2002.)

Tietoyhteiskunta avaa myös muita mahdollisuuksia maaseudun elinkeinotoimintaan niin yritystoiminnan, palveluiden kuin osaamisen suunnalta. Esimerkiksi etätyö on herättänyt

suuria toiveita maaseudun pelastamiseksi. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan etätyön osuus Suomessa on lähes viisinkertaistunut 1990-luvulla. Osa tästä tarkoittaa perinteistä etätyötä, jossa työntekijä siirtyy tekemään työtehtäviään kotoaan käsin. Tämän rinnalle on kehittynyt mm. puhelinpalveluyrityksiä, jotka tarjoavat palveluitaan maanlaajuiseen käyttöön. On myös arvioitu, että noin viidennes tietotyötä tekevistä yrityksistä olisi jatkossa tietyin edellytyksin kiinnostuneita siirtämään yrityksensä maaseudulle. Tiedolla ja tietotekniikalla on lukuisia innovatiivisia sovellusmahdollisuuksia palveluiden ja sisällöntuotannossa ja odotukset niiden hyödyntämiseen ovat huikeita.

Usein ajatellaan, että tietoyhteiskunta etenee maaseudulla hitaammin kuin kaupunkialueilla. Tosiasia on, että syrjäseutujen asukkailla on pääsääntöisesti heikommat tekniset mahdollisuudet liittyä globaaliin internetverkkoon, koska puhelin-yhtiöt eivät ole kiinnostuneita investoimaan muutamien talouksien vuoksi kiinteän laajakais-tayhteyden rakentamiseen, ja langattomien yhteyksien tarjoamat vaihtoehdot ovat vielä hatarat. Modeemin kautta on lähes jokaisella suomalaisella mahdollisuus päästä osaksi verkostomaailmaa, joskin käytännössä nämä yhteydet jäävät usein riittämättömiksi. Opetuksessa ja kirjastotoiminnassa maaseutualueet saattavat olla kehityksessä jopa kaupunkiseutuja edellä.

Kansalaisten yhtäläinen mahdollisuus päästä osaksi tietoyhteiskuntaa on varsinkin maaseudun kannalta keskeinen kysymys. Erilaisia ratkaisuja tarvitaan sillä yksiselitteistä vastausta tuskin koko maan tietoliikenneyhteyksien rakentamiseksi löydetään.

2.3. EU:n tietoyhteiskuntatavoitteista

EU:n alueella toteutetaan useita eri tietoyhteiskuntakehitystä tukevia ohjelmia, joiden yhteisenä painopisteenä on tietoyhteiskunnan takaaminen kaikille kansalaisille. Eurooppalaiseen tietoyhteiskuntakäsitykseen kuuluu:

- puolustaa tasa-arvoa, monimuotoisuutta ja yksilöllisyyttä
- vastustaa sosiaalista syrjintää
- tasapainottaa taloudellisia ja sosiaalisia näkökohtia sekä
- ottaa huomioon erityisryhmien, kuten vammaisten ja ikääntyvien, tarpeet

Komissio tukee näitä pyrkimyksiä monin keinoin. Keskeisimpiä ohjelmia ovat eEurope aloite ja erityisesti eEurope 2005 ohjelman toimintasuunnitelma, Kuudes puiteohjelma sekä IST eli tietoyhteiskuntateknologia -ohjelma.

eEurope on kokonaisuudessaan poliittinen aloite, jolla pyritään varmistamaan, että Euroopan unioni hyötyy täysimittaisesti tietoyhteiskunnan mukanaan tuomista muutoksista. eEurope 2005 ohjelman toimintasuunnitelma on jatkoa eEurope 2002 ohjelmalle ja sen pyrkimyksenä on edistää turvallisia palveluja, sovelluksia ja sisältöjä, joiden perustana on laajalti saatavilla olevat laajakaistayhteydet. Ohjelmaa toteuttavat useat toimintasuunnitelmat kuten eLearning, eHealt ja eBusiness.

EU:n Kuudennen puiteohjelman tarkoituksena on myötävaikuttaa todellisen ”eurooppalaisen tutkimusalueen” luomiseen. Se on rahoitusväline, joka edistää huipputiedettä, kilpailukykyä ja innovatiivisuutta. Kansainvälinen tutkimus ja yhteistyö ovat tärkeitä, sillä talouden kasvu riippuu yhä suuremmissa määrin tutkimuksesta, eikä monia nykyisiä ja tulevia teollisuuden ja yhteiskunnan haasteita voida enää ratkaista puhtaasti kansalliselta tasolta.

Yksi puiteohjelman seitsemästä painopisteestä on Tietoyhteiskunnan teknologiat (IST). Tavoitteena on nopeuttaa uusien tietoyhteiskuntaa tukevien teknologioiden kehittämistä ja käyttöönottoa sekä suunnata alan tutkimusta mahdollisimman hyvin sekä yksilöiden että yritysten tarpeisiin.

Myös EU:n rakennerahastojen (EMOTR, ESR, EAKR JA KOR) tavoitteissa on mukana tietoyh-

teiskunnan kehittäminen. Esimerkiksi EU:n komission DG INFSO (tietoyhteiskuntapäaosasto) on laatinut luonnoksia ja keskustelunaloitteita, jotka liittyvät maaseudun kehittämiseen ja tietoyhteiskunnan integroitumiseen. Komissio on myös vuonna 1999 antanut ohjeistuksen EAKR-varojen käytöstä tietoyhteiskunnan ja aluekehityksen tukitoimiin vuosina 2000–2006. Komission DG AGRI (maatalouspäaosasto) on puolestaan valmistelee kantaansa EMOTR-varojen käytöstä maaseudun tietoyhteiskunnan kehittämiseen. (S. Karjalainen, tiedonanto 2.4.2003.)

2.4. EMOTR -rahoitteiset hankkeet

EU:n rakennerahastojen kautta on rahoitettu useita suuria ja pieniä tietoyhteiskuntahankkeita Suomessa. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto EMOTR on tukenut suomalaisten maaseutualueiden kehitystä heti EU-jäsenyyden myötä ohjelmakaudella 1995–1999 sekä jatkaa sitä nykyisellä ohjelmakaudella 2000–2006.

Vuosina 1995–1999 EMOTR:n kautta rahoitettiin tavoiteohjelmia 5b (maaseutualueet) ja 6 (erittäin harvaan asutut alueet) sekä LEADER II -yhteisöaloitetta. Maatalousrahaston osalta kehittämishankkeiden julkinen rahoitus 5b-ohjelmassa oli yhteensä noin 1 miljardia markkaa ja tavoite 6 -ohjelmassa 450 miljoonaa markkaa. Hankkeita oli tavoite 5b -ohjelmassa yli 6300 ja tavoite 6 -ohjelmassa yli 2100 kappaletta. LEADER II -yhteisöaloitteen toimeenpanosta vastasi 22 paikallista toimintaryhmää, joiden kautta rahoitettiin yhteensä noin 2800 hanketta, joissa EU-rahoituksen osuus oli 168 miljoonaa markkaa (tässä luvussa ovat mukana EMOTR lisäksi myös ERS ja EAKR rahastot, jotka osallistuivat suoraan tai välillisesti useisiin maaseudun kehittämiseen tähtäävien hankkeiden rahoittamiseen).

Tavoite 5b -kokonaisuus jakautui viiteen eri toimenpidekokonaisuuteen, joista yhtenä oli maatalojen toimintaa palvelevan teknologian kehittäminen (2.5). Tämän toimenpidekokonaisuuden hankkeet tähtäsivät pääasiassa tuotannon tehos-

tamiseen. Muihin toimenpidekokonaisuuksiin sisältyi tietoyhteiskuntaa kehittäviä hankkeita, joiden päämäärät liittyivät esimerkiksi kulttuuriin tai kylien kehittämiseen. Lisäksi useissa hankkeissa oli osana www-sivuston luominen ja etenkin yrityshankkeissa atk-laitteiston hankkiminen (ks. tämä kappale myöh.). Tavoite 6 -ohjelmassa oli saman tyyppisiä tietoyhteiskuntahankkeita kuin 5b -ohjelmassa.

Nykyisellä ohjelmakaudella 2000–2006 EMOTR:n tukiosasto (EMOTR-T) rahoittaa alueellisen maaseudun kehittämisohjelmaa (ALMA) n. 116 miljoonalla eurolla. EMOTR:n ohjausosasto (EMOTR-O) tukee puolestaan Itä-Suomen Tavoite 1 -ohjelman maaseutuosiota 130 miljoonalla eurolla ja Pohjois-Suomen Tavoite 1 -ohjelman maaseutuosiota n. 70 miljoonalla eurolla. LEADER+ yhteisöaloitteen rahoituksesta tulee EMOTR-O:sta n. 52 miljoonaa euroa. EMOTR-O:n osuus ohjelmien koko rahoituksesta on noin puolet ja EMOTR-T:n osuus ALMA:n rahoituksesta 30 %. Ohjelmien vaikutusalue kattaa nykyisin koko Suomen.

Edellä mainitut toimenpidekokonaisuudet tukevat useilla osillaan tietoyhteiskuntahankkeiden tavoitteita. Esimerkiksi ALMA:ssa kannustetaan osaamisen ja tietoverkkojen kehittämiseen. Tavoite 1 -ohjelmassa puolestaan innostetaan paikalliseen aloitteellisuuteen ja tietoyhteiskunnan mahdollisuuksien hyödyntämiseen mm. kehittämällä tietoliikenneyhteyksiä ja etätyömahdollisuuksia. LEADER+ -yhteisöaloitteen toimenpidelohkoissa on myös useita mahdollisuuksia paneutua tietoyhteiskuntakehitykseen. Näitä toimenpidekokonaisuuksia on mm. investoinnit, osaaminen ja verkostoituminen.

2.5. EAKR ja ESR maaseudun tietoyhteiskunnan rakentajina

Tavoite 5b ja 6 -ohjelmien sekä LEADER II -yhteisöaloitteen hankkeista iso osa sai rahoitusta Euroopan sosiaalirahastosta tai Euroopan aluekehitysrahastosta. Näihin hankkeisiin kuului

myös useita tietoyhteiskuntahankkeita. Esimerkiksi 5b ja 6 -ohjelmien maaseudun kehittämiseen suuntautuneista tietoyhteiskuntahankkeista yli 40 %:ssa rahoitus tuli joko ESR:n tai EAKR:n kautta.

Myös nykyisellä kaudella rahastot rahoittavat lukuisia hankkeita, jotka joko välillisesti tai suoraan tukevat maaseutualueiden kehittymistä. Osa hankkeista keskittyy tieto- ja informaatioteknologian hyväksikäyttöön joko infrastruktuuria rakentamalla, koulutusta järjestämällä tai varsinaisella sisällönkehityksellä. Siten nämä rahastot ovat kiinteästi mukana rakentamassa maaseutualueiden tietoyhteiskuntaa.

Itä-Suomen Tavoite 1 -ohjelmissa Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnon alalla EAKR -varoja oli syksyllä 2002 myönnetty yhteensä 172 ja Pohjois-Suomen Tavoite 1 -ohjelmassa 61 tietoyhteiskuntahankkeeseen, joista suurin osa kohdistui toimenpidekokonaisuuksiin ”yritystoiminnan kehittäminen”, ”yritysten toimintaympäristön parantaminen” sekä ”yritystoiminnan, klustereiden ja toimialarakenteen kehittäminen”. Rahoitetut yrityskohtaiset hankkeet ovat käsittäneet lähinnä pk-yritysten tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen ja käyttöönottoon tähtäviä investointi- ja kehittämishankkeita. Lisäksi on rahoitettu hankkeita, jotka tähtäävät tietotekniikan osaamisen kehittämiseen, IT-alan mikroyritysten perustamiseen ja niiden toiminnan eteenpäin viemiseen sekä internetpohjaisen yritysrekistereiden luomiseen.

Maaseudun kehittämiseen näistä liittyvät useat hankkeet, joista tässä muutamia esimerkkejä:

- Nurmes NetCenter on hanke, jolla luodaan alueella toimivien IT-alan yritysten ja toimijoiden yhteenliittymä sekä lisätään maaseutuyrittäjien atk-osaamista.
- ”Digmo” -hankkeessa tallennetaan lappilaisissa taidemuseoissa oleva kulttuuriperimä digitaalisiin arkistoihin.
- Digimesiina -hankkeella puolestaan rakennetaan Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin

alueen kattava atk-pohjainen terveydenhuollon järjestelmä.

- Lisäksi EAKR rahoittaa mm. Pohjois-Karjalan maakuntaverkkohanketta, Virtuaaliyliopiston kehittämishanketta, Tietoliikennelaboratorion hanketta ja Ohjelmiston testauskeskushanketta.

Lokakuun 2002 puolivälissä Itä-Suomen Tavoite 1 -ohjelman ESR -hankkeista kolme neljästä oli joko tietoyhteiskunnan kehittämiseen suoraan tähtääviä tai muuten sitä tukevia. Pohjois-Suomen Tavoite 1 -ohjelman ESR -hankkeissa vastaavasti kaksi kolmesta hankkeesta tuki tietoyhteiskuntakehitystä. Eniten tietoyhteiskuntahankkeita on toteutettu toimenpidekokonaisuuksissa ”osaamispääoman kehittäminen ja työvoiman osaamisen lisääminen” sekä ”osaamisen ja avainalojen edistäminen”. Pääpaino näyttäisi olevan tietoteknisten valmiuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvissä toimenpiteissä sekä työllisyysmahdollisuuksien parantamiseen uudenlaisia osaamisalueita korostamalla ja uutta tietoa tuottavia työ- ja oppimisrakenteita vahvistamalla. (Mt.)

Myös ESR -varoilla tuetut hankkeet kuuluvat kiinteästi maaseutualueiden tietoyhteiskuntakehitykseen. Esimerkkejä:

- Tietolaiturit -hanke pyrkii kestäväää kehitystä huomioiden avoimien oppimisympäristöjen kehittämiseen, palveluiden ja tiedon tarjoamiseen kaikille Lapinlahden kuntalaisille ja sekä kylätoiminnan vireyttämiseen.
- Virtuaaliammattikorkeakoulu – oppimisen, sisällön ja laadun verkosto -hanke tuottaa verkosto-opetusta ja -materiaalia, osallistuu portaalin suunnitteluun sekä koordinoi valtakunnallisella tasolla elämystuotantoklusterin ympäriltä sisältötuotantorenkaita.
- Teknologiaapuisto lapsille ja nuorille sekä valtakunnallinen teknologiakasvatuksen keskus -hankkeen tavoitteena on kehittää teknologiakasvatusta antamalla konkreettista tietoa ja omakohtaista kokemusta teknologiasta ja sen vaikutuksista elämäämme etenkin Pohjois- ja Keski-Pohjanmaalla.
- Lisäksi ESR -osarahoitteisia hankkeita ovat mm. Oppiva Vaara-Karjala -hanke, Katosnetihanke sekä Puusta metsäksi -hanke.

3 tietoyhteiskuntahankkeet ohjelmakausilla 1995–1999 ja 2000–2006

3.1. Tietoyhteiskuntahankkeiden määrittely

Tietoyhteiskunnassa keskeisessä osassa on tiedonsiirto. Se voi tapahtua monella tasolla ja useilla välineillä, kuten eri medioissa, internetissä tai puhelimella. Tässä raportissa on päädytty käsittelemään tietoyhteiskuntahankkeita lähinnä internet-yhteyksien ja niihin liittyvien valmiuksien sekä sovelluksien osalta. Matkaviestimien järjestelyt ovat toimineet liiketaloudellista lähtökohdista katsoen hyvin, eikä näiden käytön lisäämiseen ole hanketasolla tarvetta. Medioiden kautta tapahtuva viestintä ja markkinointi taas ovat lähes jokaisen hankkeen kohdalla välttämättömiä ja hanketoimintaan sisäänrakennettuja toimintoja.

Tietoyhteiskuntahankkeiden rajaaminen ei ole yksiselitteistä. Helpointa tietoyhteiskuntahankkeiksi on mieltää suoraan maaseudun taloudel-

ritään keräämään tietoa yrittäjien ja asukkaiden vapaaseen käyttöön. Paljon esillä ollut tietoyhteiskunnan paraatiesimerkki lienee etätyön tekeminen.

Näiden selvästi tietoyhteiskunnan kehittämiseen tähtäävien hankkeiden lisäksi löytyy myös joukko hankkeita, joilla on merkitystä osaamisen kehittymiselle maaseudulla. Useissa hankkeissa on muiden tavoitteiden rinnalla esimerkiksi atk-laitteiston hankinta, markkinoinnin tehostaminen ja www-sivujen luominen. Tällöin hankerahoituksella on luotu toiminnan sisältö ja palvelut sivujen taakse, ja itse sivustot toimivat virtuaalisena linkkinä ulkomailmaan.

Ohjelmakausien 1995–1999 sekä 2000–2006 EMOTR-rahoitteisten tietoyhteiskuntaa rakentavien hankkeiden jäsentämiseen on käytetty seuraavanlaista jaottelua:

Hanketyyppi	Ensisijainen kehittämistavoite		
	Koulutus	Infrastruktuuri	Sisältö
Yrittäminen			
Osaaminen			
Palvelut			

liseen kehitykseen tähtäävät hankkeet, joissa teknologisen sovelluksen esiinmarssia tuetaan investoimalla laitteistoihin tai yrittäjien koulutukseen. Selkeästi tietoyhteiskuntaa kehittäviksi hankkeiksi on helppo yhdistää myös ”tietotupa”-hankkeet, joissa tietoteknologia tuodaan lähemmäksi tavallista kansalaista. Näihin hankkeisiin liittyy toisinaan verkostoituminen, jonka avulla pyritään aktivoimaan alueen asukkaita (esim. vaikuttamaan kunnallisiin päättäjiin) tai tehostamaan alueen palveluiden markkinointia ja yhteistyötä. Osana maaseudun tietoyhteiskuntaa ovat myös portaalit (esim. Agronet), joihin py-

Hankkeet on karkeasti jaoteltu kolmeen luokkaan: yrittämiseen, osaamiseen sekä palveluihin liittyviin hankkeisiin:

1. Yrittämisen alle kuuluvat toimenpiteet, joiden tavoitteena on esimerkiksi maatalouden tai muun yritystoiminnan kehittäminen, markkinointi, atk-laitteiden hankinta, atk-koulutus tai etätyö.
2. Osaaminen puolestaan viittaa lähinnä kylien ja yhteisöjen toimintaan, joka tähtää muuhun kuin suoraan yrittämiseen tai palveluiden kehittämiseen mm. tietotupa-hankkeet, kylien

kehittämishankkeet, asukkaiden atk-koulutus tai opetusvälineiden kehittäminen.

3. Palveluiden alle sijoittuu laaja kirjo palveluiden uudelleen organisointia ja muita internetin kautta tarjottavia tai hyödynnettäviä palveluita kuten kuntien markkinointi, terveyspalveluiden uudelleen organisoiminen tai tietopankkien rakentaminen esim. kasveista

Tietoyhteiskunnan kehityksen tulisi tapahtua tasapainoisesti rakentamalla *teknistä infrastruktuuria*, vahvistamalla tähän liittyvää *inhimillistä osaamista* sekä tuottamalla *sisältöä*. Hankkeita on luokiteltu myös tämän perusteella. Luokitteluperusteena on käytetty hankkeen ensisijaista kehittämistavoitetta.

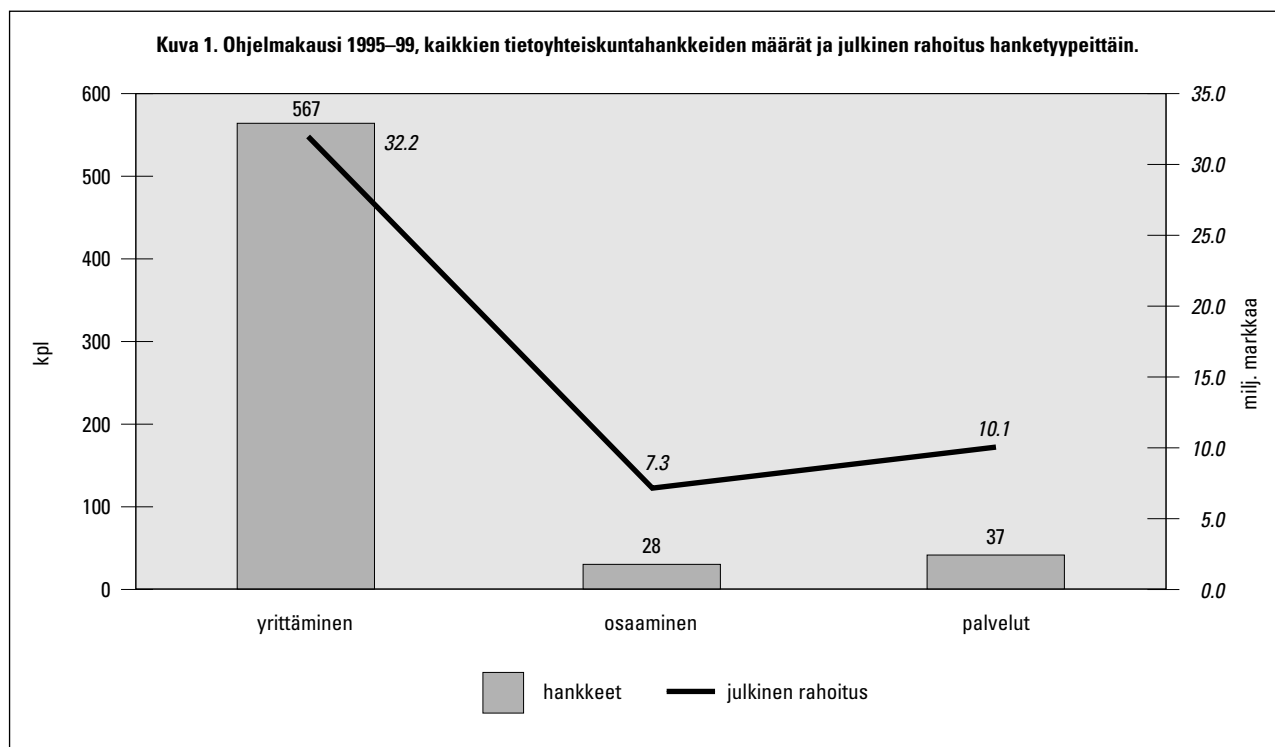
3.2. Hankkeiden tarkastelu: ohjelmakausi 1995–1999

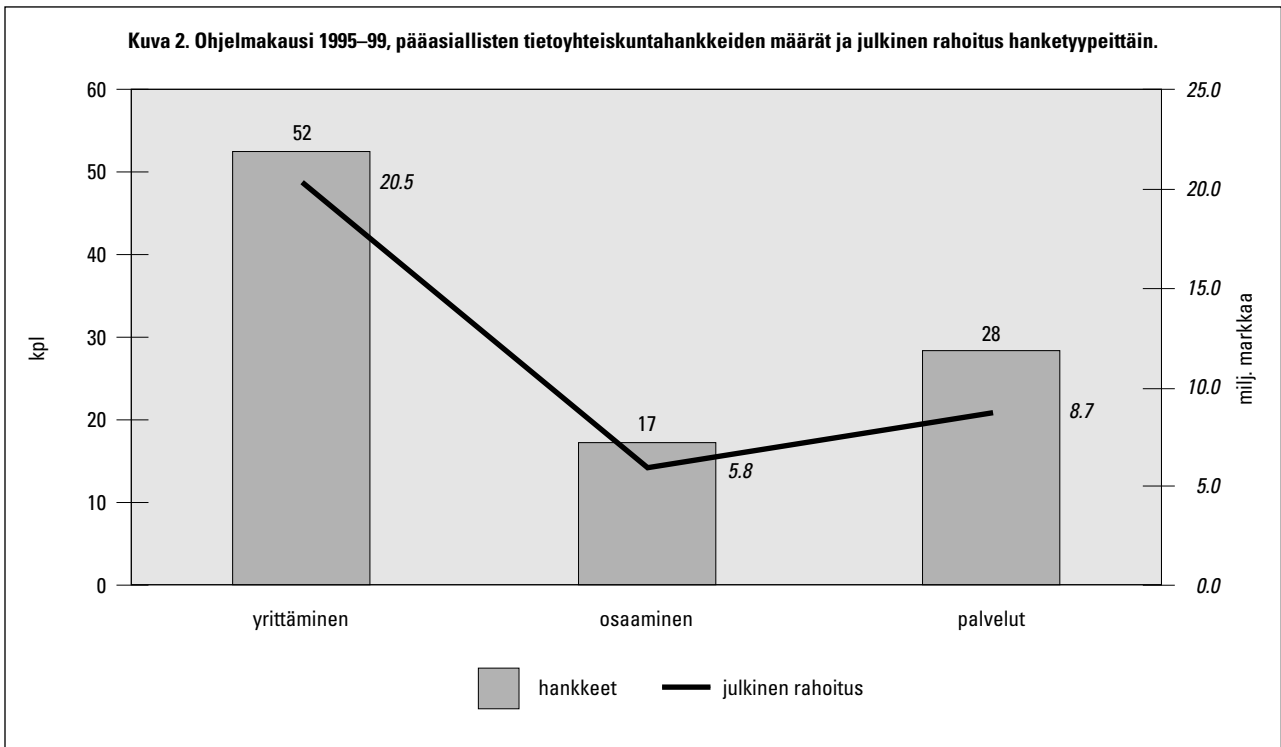
Viime ohjelmakaudella toteutettujen hankkeiden määrät sekä niiden julkisen rahoituksen osuus on esitetty kuvassa 1 hanketyypeittäin. Tässä ovat mukana kaikki tietoyhteiskuntahankkeet, niin osittain kuin kokonaisuudessaan tietoyh-

teiskunnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet. Taulukossa on kuvattu sekä maaseudun kehittämishankkeet että yrittäjäyystuet. Yhteensä EMOTR -rahoitteisia hankkeita oli aineistossa 632 kappaletta, joista yritystukia 510 kappaletta. Hankkeita tuettiin julkisilla varoilla yhteensä 49,5 milj. markan edestä.

Kuvassa 2 on kuvattu vain pääasiallisesti tieto- ja viestintätekniikan infrastruktuuriin kehittämiseen tai sen hyödyntämiseen tähtäävät hankkeet. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta yritystuet kohdistuivat akt-laitteiden hankintaan ja siksi varsinaisten tietoyhteiskuntahankkeiden määrä aineistossa jää 97 kappaleeseen. Niiden julkinen tuki oli yhteensä noin 35,0 milj. markkaa. Jatkossa tarkastelun kohteena ovat juuri nämä hankkeet. Näidenkin hankkeiden toiminta painottuu yrittämiseen, mutta myös osaamiseen ja palveluihin keskittyviä hankkeita on toteutettu ohjelmakaudella.

On hyvä huomioida, että osa hankkeista tuki useampaa kuin yhtä kehittämistavoitetta, mutta ryhmittelyn yksinkertaistamiseksi on päädytty käyttämään vain pääasiallista hanketyyppeä.

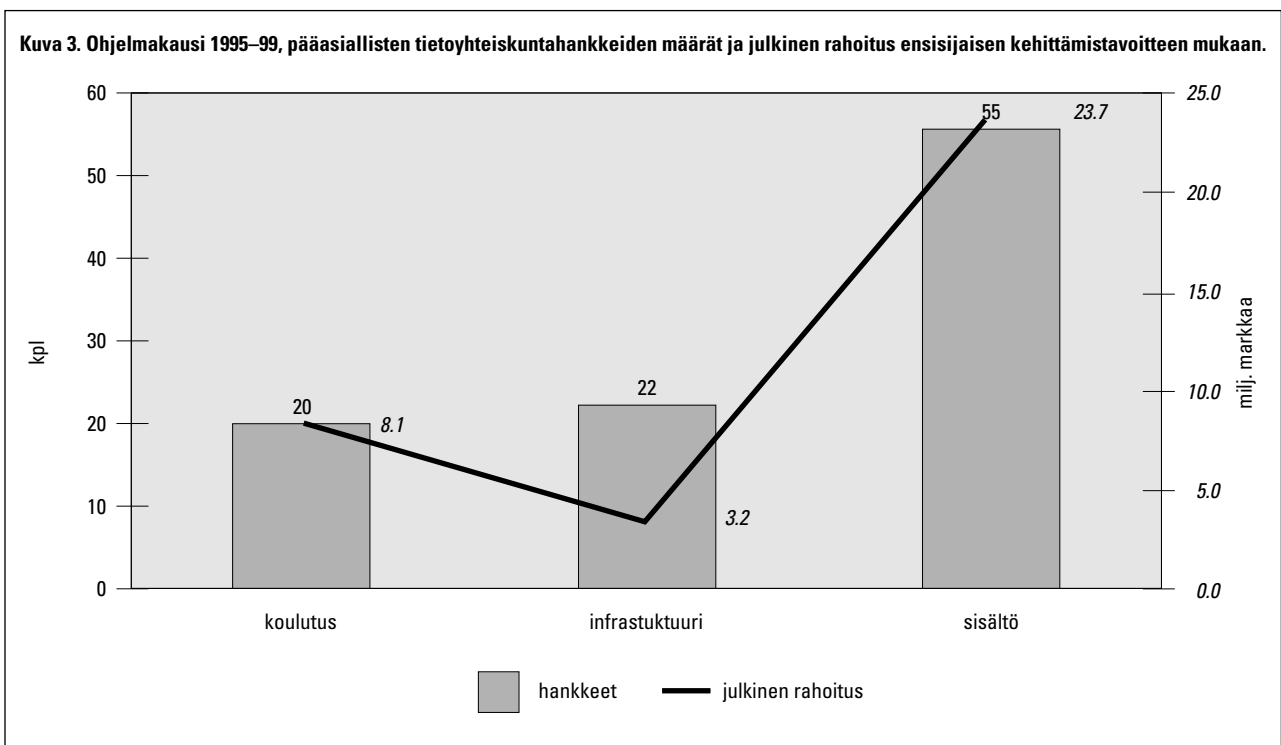

Kuvassa 3 on tarkasteltu hankkeita niiden ensisijaisen kehittämistavoitteen mukaisesti. Voidaan nähdä, että määrällisesti hankkeet ovat selkeästi keskittyneet sisällönkehittämiseen. Koulutus- ja infrastruktuurin parantamiseen keskittyvien hankkeiden määrä on ollut suhteessa vähäinen. Näyttäisi myös siltä, että suhteessa infrastruktuurin panostamiseen sijoitettu raha olisi

yllättävän vähäinen hankkeiden lukumäärään verrattuna.

Hankkeiden tyyppiä ja niiden ensisijaista kehittämistavoitetta voidaan tarkastella lähemmin (taulukko 1). Etenkin yrittämiseen liittyvät hankkeet ovat keskittyneet koulutukseen ja sisällönkehittämiseen, kun taas palveluihin keskittyvät

Hanketyyppi	Ensisijainen kehittämistavoite			yhteensä
	Koulutus	Infrastruktuuri	Sisältö	
Yrittäminen	15 15.5%	11 11.3%	26 26.8%	52 53.6%
Osaaminen	3 3.1%	7 7.2%	7 7.2%	17 17.5%
Palvelut	2 2.1%	4 4.1%	22 22.7%	28 28.9%
yhteensä	20 20.6%	22 22.7%	55 56.7%	97 100.0%

Taulukko 1. Tietoyhteiskuntahankkeiden jakautuminen hanketyypin ja ensisijaisen kehittämistavoitteen mukaan ohjelmakaudella 1995-1999.

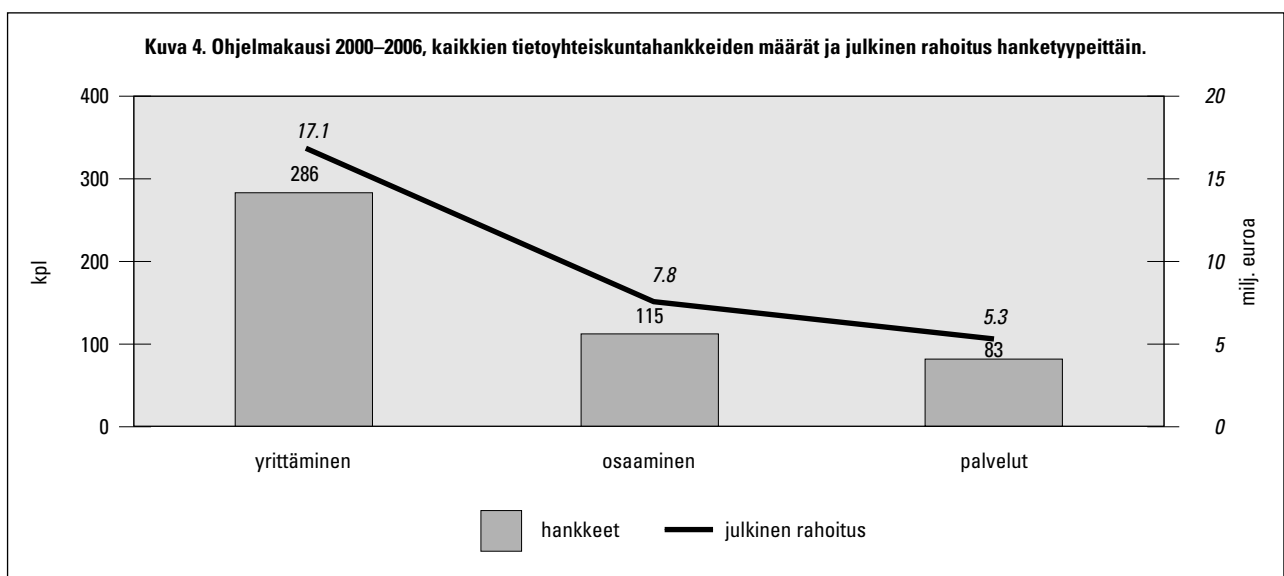
hankkeet painottuvat vain sisällönkehittämiseen. Osaamiseen liittyvät kehittämishankkeet ovat jakautuneet kahta muuta ryhmää tasaisemmin kehittämistavoitteensa mukaisesti, joskin niitä on kaikkiaan melko vähän.

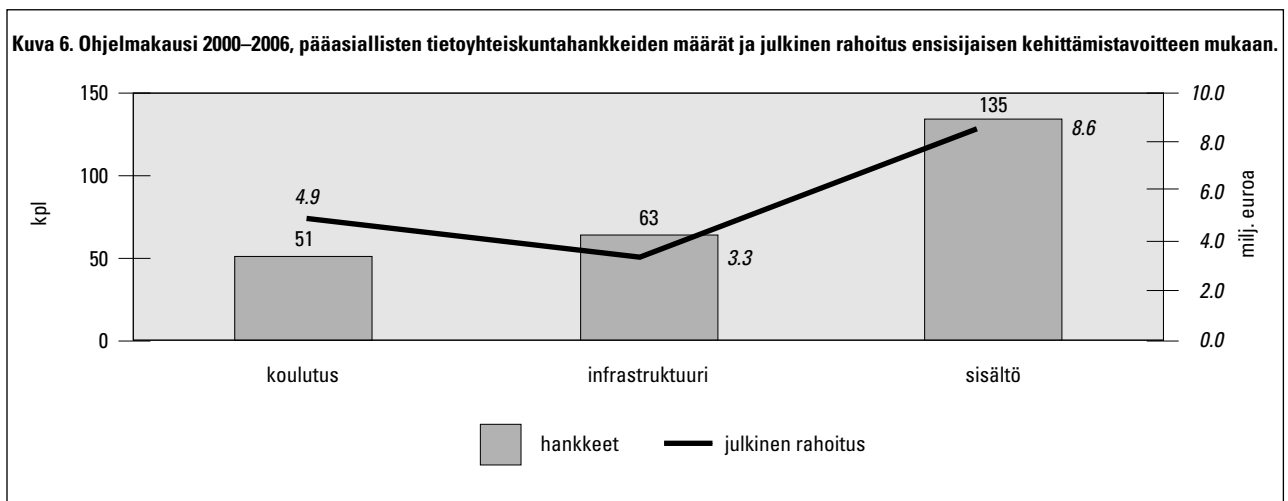
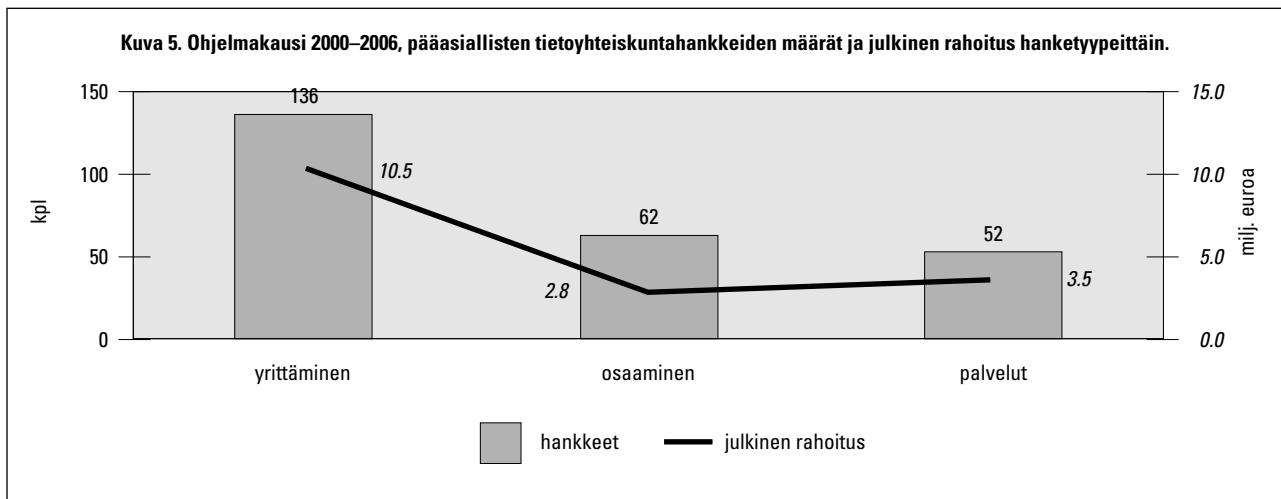
EMOTR -rahoitteisissa tietoyhteiskuntahankkeissa julkisen rahoituksen osuus oli kokonaisuudessaan noin 35,0 milj. markkaa, joista EMOTR-varoja oli (mukana vain tavoite 5b ja 6 hankkeet, sillä LEADER II -rekisteristä ei ole tietoja saatavilla) noin 13,1 milj. markkaa. Tämä summa koskee pääasiassa tietoyhteiskuntahankkeita, mutta on hyvä huomioida, että myös epäsuorasti tietoyhteiskuntaa rakentavia hankkeita oli lukuisia. Esimerkiksi yritystukina n. 14,5 milj. markkaa ohjattiin tietoyhteiskuntaa kehittä-

vään toimintaan eli pääasiassa atk-varusteiden hankintaan. Näillä sijoituksilla voidaan olettaa olevan suuri merkitys maaseudun osaamiselle ja tietoyhteiskuntakehitykselle. Myöskään kehityshankkeissa pienenä osina olevia tietoyhteiskuntaa tukevia sijoituksia ei ole voitu huomioida, sillä hankekuvausten perusteella on mahdotonta määrittää, miten suuria summia on käytetty hankkeen kuhunkin osa-alueeseen.

3.3. Hankkeiden tarkastelu: ohjelmakausi 2000–2006

HANKE2000 -rekisterin kevään 2003 tietojen mukaisesti kuluvalle ohjelmakaudella ollaan tietoyhteiskuntahankkeita toteuttamassa yhteensä 484 kappaletta. Näistä 250 hanketta keskittyy pääsääntöisesti tietoyhteiskunnan tai sitä tuke-

vien toimenpiteiden kehittämiseen. Hankkeiden jakautumista eri tyyppeihin on kuvattu kuvissa 4 ja 5, ja mukana tarkastelussa ovat sekä kehittämishankkeet että yritystuet. Kuvassa 4 ovat mukana kaikki 484 hanketta ja niiden julkisen rahoituksen osuus 30,3 milj. euroa, kun taas kuvassa 5 ovat mukana vain varsinaiset tietoyhteiskuntahankkeet eli 250 kpl ja niiden julkinen rahoitus eli 16,8 milj. euroa.

Voidaan havaita, että yrittäjyyden tukemiseen tähtävien hankkeiden lukumäärä on edelleen muita hanketyyppejä suurempi, mutta myös osaamiseen ja palveluiden kehittämiseen tähtävät hankkeet ovat lisääntyneet edellisikaudesta. Lisäksi voidaan todeta, että etenkin osaamisen kehittämiseen tähtäviä hankkeita tuetaan suhteessa suuremmalla volyymillä kuin muita hanketyyppejä.

Kuvassa 6 on tarkasteltu kuluvan kauden hankkeiden ensisijaisia kehittämistavoitteita. Hankkeiden kehittämistavoitteet ovat pysyneet jokseenkin samassa suhteessa keskenään kuin edellisikaudella. Voidaan myös havaita, että koulutushankkeet ovat saaneet keskimäärin hankekohtaisesti enemmän rahaa.

Lähemmässä tarkastelussa (taulukko 2) näkyy, miten sisällöntuotannolla on ollut suuri merkitys yrittämishankkeissa sekä palveluhankkeissa. Palveluiden kohdalla keskittyminen sisältöön on erityisen selkeää. Osaamis- ja koulutushankkeissa puolestaan panostetaan myös infrastruktuuriin sisällön ohella. Yrittämiseen liittyvien infrastruktuurin kehittämishankkeiden vähyys voi selittyä sillä, että suoraan yritystukina kanavoidaan rahaa etenkin atk-laitteistojen hankintaan.

Hanketyyppi	Ensisijainen kehittämistavoite			yhteensä
	Koulutus	Infrastruktuuri	Sisältö	
Yrittäminen	34 13.7%	27 10.8%	75 30.1%	136 54.6%
Osaaminen	14 5.6%	26 10.4%	21 8.4%	61 24.5%
Palvelut	3 1.2%	10 4.0%	39 15.7%	52 20.9%
yhteensä	51 20.5%	63 25.3%	135 54.2%	308 100.0%

Taulukko 2. Tietoyhteiskuntahankkeiden jakautuminen hanketyypin ja ensisijaisen kehittämistavoitteen mukaan ohjelmakaudella 2000–2006.

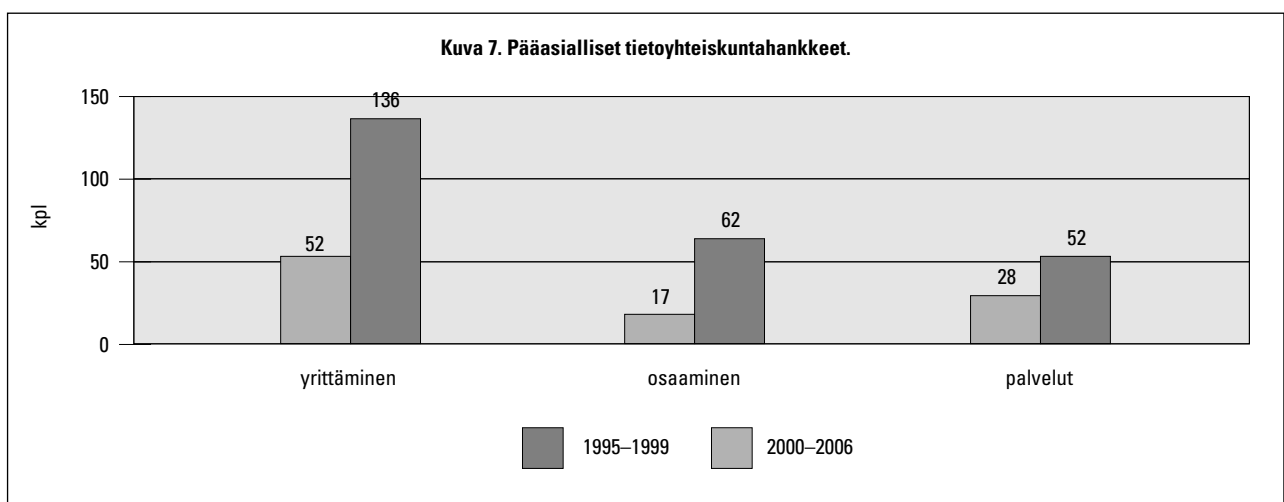
Kuluvalla kaudella on kevään 2003 tietojen mukaan kanavoitu EMOTR -rahaa pääsääntöisiin tietoyhteiskuntahankkeisiin yhteensä noin 5,4 milj. euroa ja julkista rahoitusta yhteensä n. 16,8 milj. euroa.

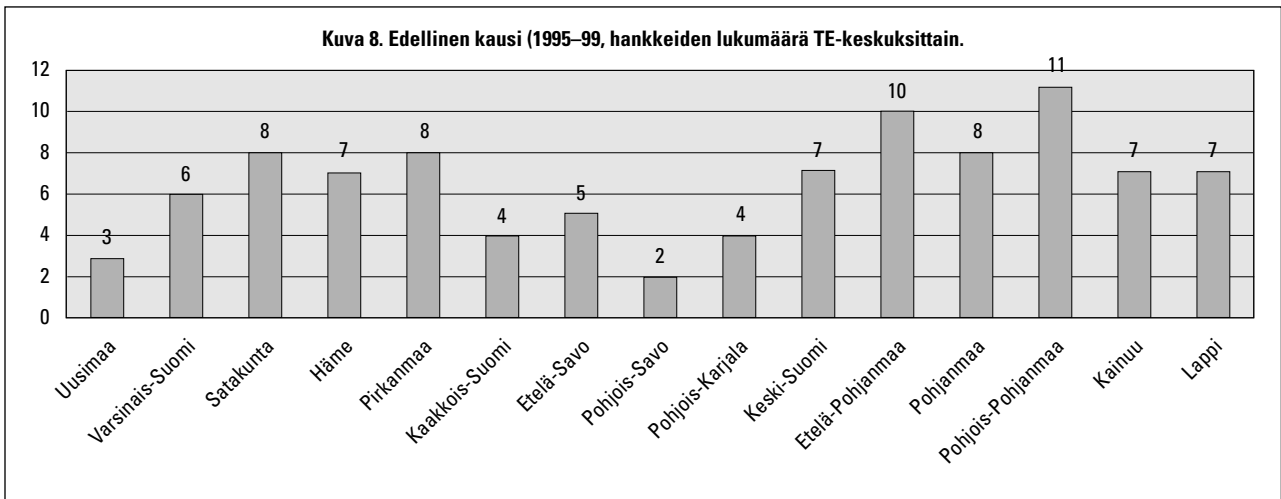
Jos verrataan vielä keskenään ohjelmakausia (kuva 7), voidaan selvästi havaita, että kuluvalle kaudella maaseudun tietoyhteiskuntaa ollaan EMOTR -varoilla tehokkaammin rakentamassa. Kaikkiaan määrät ovat huomattavasti nousseet. Mielenkiintoista on etenkin osaamiseen tähtävien hankkeiden määrän kasvaminen, sillä se merkitsee, että myös kylissä ja vastaavissa yhteisöissä ollaan kiinnostuttu tietoyhteiskunnan mahdollisuuksista. Toisaalta voidaan todeta, että palveluiden suhteen on vielä monia sovellusmahdollisuuksia käyttämättä.

3.4. Tarkastelu TE-keskuksittain

Edellisellä ohjelmakaudella pääsääntöisiä tietoyhteiskuntahankkeita oli aineistossa yhteensä 97 kappaletta ja kuvassa 8 on osoitettu niiden alueellinen jakautuminen TE-keskuksittain.

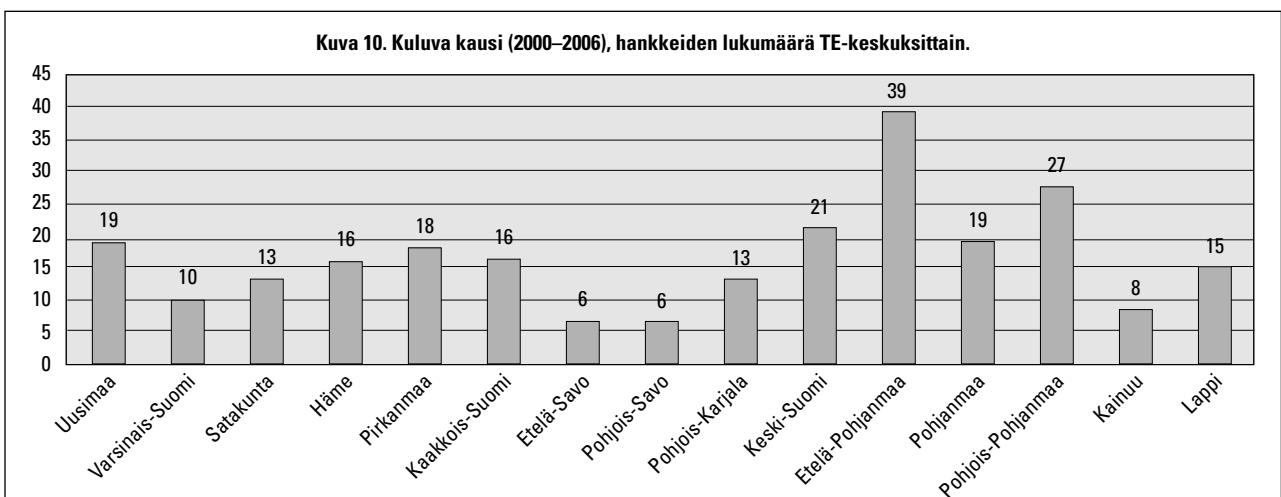
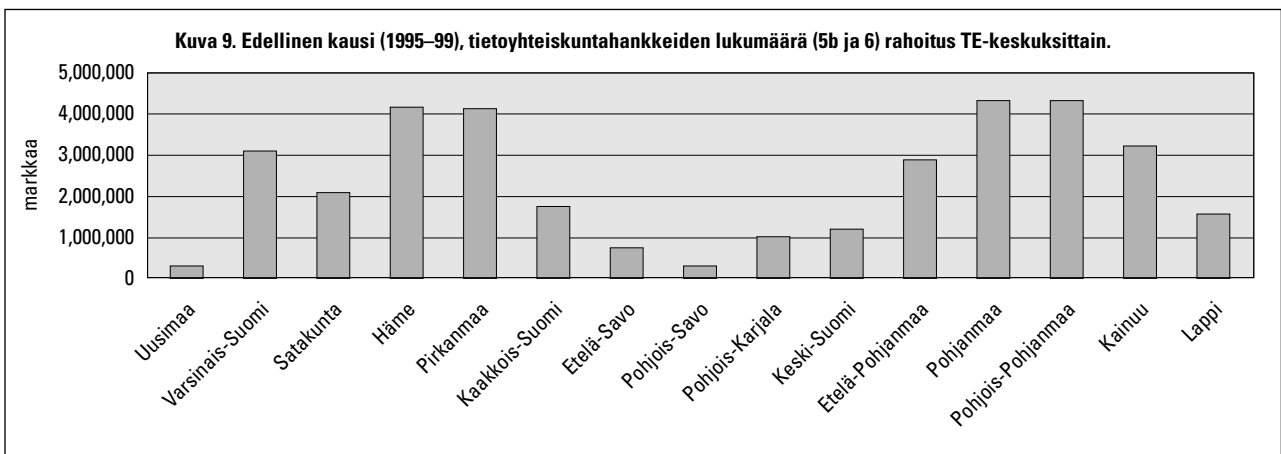
Selkeän lukumäärällisen piikin voi havaita Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan alueilla. Alueelliset vaihtelut eivät koko maassa ole kovinkaan suuret, sillä parhaimmillaan tietoyhteiskuntahankkeiden määrä ei noussut juuri yli kymmenen. Tosin näissä, kuten myös muissa hankkeissa, on muistettava, että muutamalla innovatiivisella ja hyvällä hankkeella on mahdollista saada paljon enemmän aikaiseksi kuin usealla hankkeella, jotka eivät johda varsinaiseen paikalliseen oppimisprosessiin.

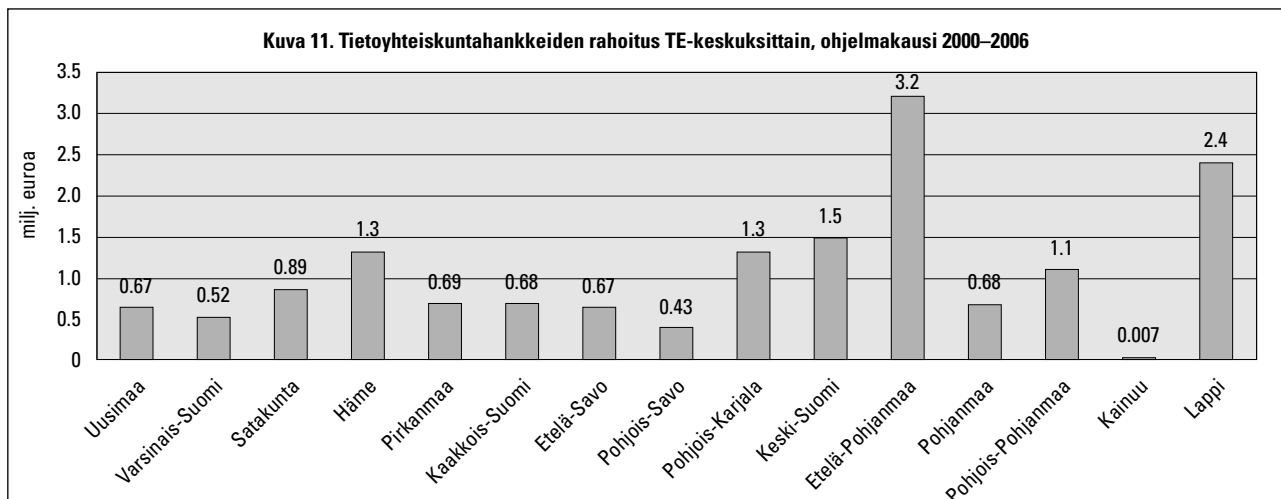

Kuvassa 9 on esitetty tavoite 5b ja 6 -ohjelmien liittyvä julkinen rahoitus alueittain. Tässä alueelliset erot ovat nähtävissä selvemmin. Tässä erotuu kaksi tietoyhteiskunnan panostavaa aluetta: Hämeen ja Pirkanmaan seutu sekä Pohjanmaan ja Kainuun alue. Huomioitavaa on, että alueet saavat hyvin eri määriä tukea käyttöönsä.

Nykyisen kauden tilanne on esitetty kuvassa 10. Koko Pohjanmaan alueella panostus tietoyhteiskuntahankkeisiin on edelleen muuta maata suurempaa. Myös alueelliset erot näkyvät selvemmin.

Julkista rahaa on kanavoitu EMOTR:sta kuvan 11 mukaisesti ja erot ovat edelleen suuria. Etelä-Pohjanmaa ja Lappi nousevat suurimmiksi tietoyhteiskuntahankkeiden rahoittajiksi. Hankkeiden lukumäärä ei suoraan ole verrallinen niihin laitettuun rahalliseen panostukseen, vaikkakin ne yllättävän hyvin vastaavat toisiaan. Kainuussa EMOTR-rahoitteisten tietoyhteiskuntahankkeiden rahallinen panostus on laskenut rajusti viime kaudesta.

Alueellisesti EMOTR-hankkeet ovat siis saaneet hyvin erimääriä hankerahoitusta. Tietoyhteis-

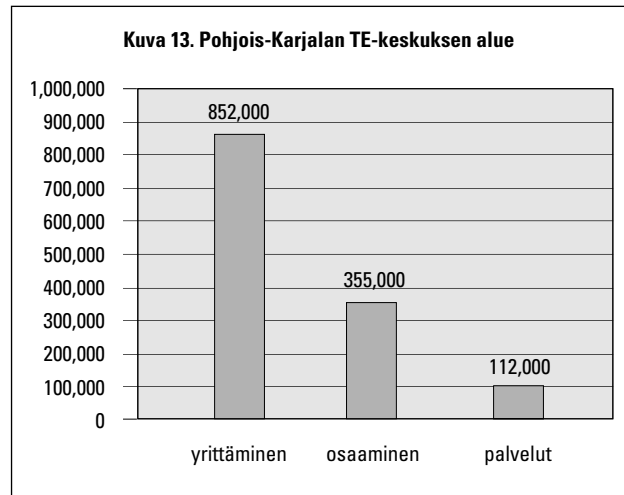
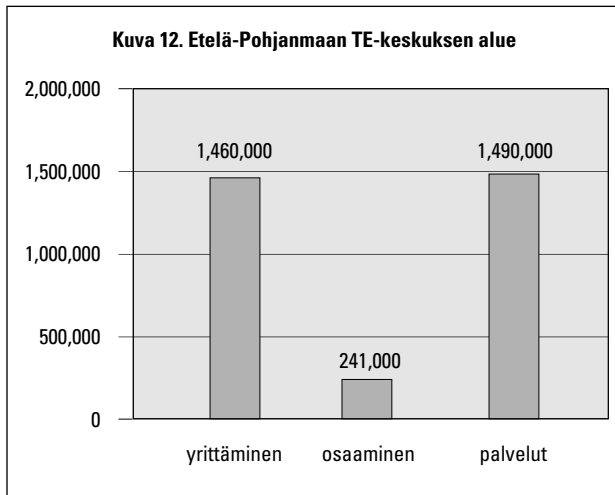
kuntahankkeisiin sijoitetun rahan suhde hankkeiden kokonaismäärää kuluvalle kaudella on esitetty taulukossa 3. Keskimäärin Suomessa tietoyhteiskuntahankkeet ovat saaneet noin 9% EMOTR-hankkeiden julkisesta rahoituksesta. Alueet ovat kanavoineet eri volyyymillä varoja tietoyhteiskuntahankkeisiin ja tässä vertailussa selkeästi kärkipäässä ovat Häme ja Etelä-Pohjanmaa, joissa tietoyhteiskuntahankkeisiin on panostettu noin viidenneksellä alueen rahoituksesta. Häntäpäässä tässä tilastossa ovat Kainuu ja Pohjois-Savo.

	Tietoyhteiskuntahankkeet, milj. euroa	Kaikki hankkeet, milj. euroa	Tietoyhteiskuntahankkeiden osuus kaikista hankkeista
Uusimaa	0.67	5.8	12%
Varsinais-Suomi	0.52	9.2	6%
Satakunta	0.89	8.0	11%
Häme	1.3	6.6	20%
Pirkanmaa	0.69	11.7	6%
Kaakkois-Suomi	0.68	5.1	13%
Etelä-Savo	0.67	11.1	6%
Pohjois-Savo	0.43	19.2	2%
Pohjois-Karjala	1.3	17.3	8%
Keski-Suomi	1.5	10.8	14%
Etelä-Pohjanmaa	3.2	17.8	18%
Pohjanmaa	0.68	12.0	6%
Pohjois-Pohjanmaa	1.1	18.6	6%
Kainuu	0.007	10.0	0%
Lappi	2.4	21.1	11%
Koko Suomi	16.04	184.3	9%

Taulukko 3. Tietoyhteiskuntahankkeiden julkisen rahoituksen osuus kaikista EMOTR-hankkeista.

Alueiden lähempi tarkastelu osoittaa, että esimerkiksi Lapissa on meneillään yksi suuri yritys-hanke, johon on budjetoitu lähes koko tuen summa. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Karjalan painotukset kuvaavat taas hyvin sitä, miten alueellisesti hankkeisiin voidaan suunnata hyvin eri tavoin

rahaa (kuvat 12. ja 13.). Molemmilla alueilla tietoyhteiskuntahankkeisiin on panostettu, mutta Etelä-Pohjanmaalla painopiste on palveluissa ja niiden kehittämisessä, kun Pohjois-Karjalassa on keskitytty erityisesti osaamisen kehittämiseen esimerkiksi kyläverkkojen kautta.

4 Hyviä käytäntöjä ja ongelmakohtia

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin maaseudun tietoyhteiskuntahankkeita. Käsittely keskittyy käytännön hanketyöhön ja siinä ilmenneisiin ongelmiin ja onnistumisiin. Esille on nostettu esimerkein joitain menestyneitä tai erityisen innovatiivisia hankkeita.

Aineisto on koottu useilla eri tavoilla. Keskeisessä osassa on ollut järjestetty asiantuntijatyöpaja, jonne kutsuttiin alalla työskenteleviä henkilöitä niin hallinnon, tutkimuksen kuin käytännön toteutuksen puolelta. Paikalla olleet 14 henkilöä on esitelty liitteestä 1. Työpaja toteutettiin kaksiosaisena ryhmätyöskentelynä, jossa ensimmäisessä pohdittiin käytännössä ilmenneitä hyviä käytäntöjä sekä kehittämispisteitä. Toisessa ryhmätyöskentelyosiossa toteutettiin ns. tuplatiimimenetelmä, jonka avulla pyrittiin syventymään maaseudun tietoyhteiskunnan kehitysmahdollisuuksia. Työpajan tuloksia on käsitelty sekä tässä että seuraavassa luvussa, jossa pohditaan tarkemmin tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia maaseutualueille.

Toinen keskeinen osa tekstin aineistoa on kerätty TE-keskusten maaseudun kehittämisosastoilta. Eri TE-keskusten maaseudun kehittämisestä vastaavat henkilöt kertoivat esimerkkejä alueillaan toteutetuista tietoyhteiskuntahankkeista, joista osa on tässä nostettu esille. Lisäksi aineistoa on kerätty keskustelemalla hankevetäjien sekä hankkeentäjäntuntevien henkilöiden kanssa. Tietoja on myös täydennetty hankkeiden loppuraportteihin tutustumisella. Lähdeluettelossa on tarkemmin listattu käytetty aineisto.

Tietoyhteiskunnan etenemistä maaseudun on käsitelty seuraavassa: a) teknologian, b) koulutuksen c) yrittäjyyden d) yhteisöllisyyden ja e) projektitoiminnan näkökulmasta.

A) Teknologia, infrastruktuuri ja käyttö

Tietoyhteiskuntahankkeissa puhuttaessa keskeiseen asemaan nousee helposti tietotekniikka. Tieto- ja informaatiotekniikkaan pätee vanha sananlasku ”hyvä renki, mutta huono isäntä”. Etenkin viime vuosikymmenen lopulla tapahtunut teknologiainnostus kasvoi sellaisiin mittoihin, että sen huumassa tapahtui välinehankintojen kohdalla suoranaisia ylilyöntejä. Tällöin varsinainen käyttö ja teknologian soveltaminen jäivät taustalle, käytön oletettiin tulevan sujuvasti teknologian mukana. Näin ei kuitenkaan käynyt ja kalliiden laitteiden seisottamisesta ei ole hyötynyt kukaan.

Toisaalta suomalaiset luottavat teknologian tuomiin mahdollisuuksiin. Uudet mahdollisuudet tuotannon tehostamiseen ja arkipäivän helpottamiseen kiinnostavat siinä määrin, että tietoyhteiskuntahankkeisiin on yleensä helppo houkutella ihmisiä. Käytön opettelu on usein aloitettava atk-perusasioista, sillä iso osa ikäluokista ei ole joutunut aikaisemmin näiden asioiden kanssa vastakkain.

Tietotekniikkaan itseensä liittyy nopea muutosnopeus. Tekninen kehitys etenee nopeasti ja tavalliselle kuluttajalle perässä pysyminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Hanketoiminnassa tämä näkyy esimerkiksi innovaatioiden vanhenemisella jo ennen toteutuksen alkua. Kiihkeä muutosrytmi asettaa siten tietoyhteiskuntahankkeille uudenlaisia haasteita.

Teknisenä edellytyksenä kytkeytymiselle tietoyhteiskuntaan ovat riittävän tehokkaat välineet (tietokoneet, puhelimet) sekä kytkennät (laajakaistat, langattomat yhteydet). Näiden lisäksi vaaditaan ohjelmia sekä sovellutuksia käytön mahdollistamiseksi. Karkeana arviona tämän hetken laajakaistaverkon levinneisyydestä voidaan pitää taajamaa, jossa muutaman (3–4) kilometrin säteellä on yhteensä 500 lankapuhelimen käyttäjä. Tällaisessa paikassa on riittävästi potentiaalisia ADSL -asiakkaita, jolloin operaattorit ovat

valmiita investoimaan verkon infrastruktuuriin. Periaatteessa modeemien ja gsm-yhteyksien avulla lähes jokaisella on mahdollisuus olla mukana tietoverkossa, mutta käytännössä yhteyden hitaus ja käytön kalleus estävät tietotekniikan laajamittaisen soveltamisen. Käytön lisäämisessä ydin-kysymyksenä näyttää olevan kohtuuhintainen kiinteä yhteys.

Tulevaisuuden kylä -hanke toteutetaan Jakokoskella 1.10.2002 – 1.1.2004 ja siinä rakennetaan langattomaan tekniikkaan perustuva tietoverkko kylän keskusta. Verkkoa on tarkoitus laajennetaan vuoden 2003 aikana koko kylän kattavaksi. Internet-yhteyksien lisäksi hankkeessa rakennetaan myös kylän sisäinen intranet. Langatonta tietotekniikkaa ei ole vastaavassa käyttömuodossa sovellettu vielä ainakaan Pohjois-Karjalassa.

Modernit tietoliikenneyhteydet tarjoavat mahdollisuuden etätyöskentelyyn. Kyläkaupalle tulee asioimispisteille, joilla itsellään ei ole tietokoneita. Kyläkauppias koulutetaan avustavaksi tukihenkilöksi, joka osaa neuvoa esimerkiksi laskujen maksamisessa verkon kautta. Intranet antaa mahdollisuuden kylän sisäisten palveluiden kokoamiseen ja kylän omien tiedotteiden julkaisemiseen. Jakokosken kyläyhdistys on saanut hankkeeseen Leader-tukea, jonka avulla verkkoon tulevien liittymis- ja käyttökustannukset pysyvät kohtuullisina. TikkaComin toteuttaman verkon ylläpitoa varten tullaan lähiaikoina perustamaan osuuskunta.

Talvella 2003 postitetun kyselyn mukaan 23% kylän talouksista oli kiinnostunut liittymään välittömästi kyläverkkoon. Kesään mennessä oli Jakokoskella toteutettu kyläverkko ja kyläkaupalla oleva internet-asiointipiste sekä oma internet-domain www.jakokoski.net. Keväällä toteutettiin yhteistä tietotupaa varten tietokoneiden ja muiden laitteiden keräys yritysten poistoista. Käynnissä on myös selvitys siitä, miten syrjäisemmät kylän alueet saataisiin liitettyksi kiinteästi kyläverkkoon. Koko hanketta toteutetaan pelkästään talkoovoimin, josta johtuen aikataulut venyvät, mutta pysyvät kuitenkin kohtuuden rajoissa. Hanke on edennyt hyvin ilman suurempia ongelmia.

Nykyisellään voidaan sanoa, että Suomen kaikki kunnat ovat nopeiden yhteyksien ulottuvissa, mutta tämä koskee vain keskustaajamia. Syrjäseuduilla asia on haastavampi. Kiinteiden yhteyksien vetäminen jokaiseen torppaan on ollut taloudellisesti ongelmallista, sillä yksityiset operaattorit eivät ole kiinnostuneita vähäisistä asiakkaista ja infrastruktuurin rakentamiseen julkisin varoin ei juurikaan ole lähdetty. Erilaisten yhteistyömuotojen kautta asiaa voidaan kuitenkin viedä eteenpäin. Innovatiiviset yhteistyöhankkeet voivat lisätä yhteyksien kysyntää ja siten suurentaa operaattorien kiinnostusta alueen potentiaalisista asiakkaista. Tarjonnan paranemista voidaan siis edesauttaa tuomalla kysyntä esille. Kuntien keskustaajamiin voidaan myös perustaa työpisteitä, jotka tarjoavat kohtuuhintaiset yhteydet käyttäjille.

B) Koulutus

Koulutuksella ja osaamisella on keskeinen merkitys tietoyhteiskuntakehitykselle. Huomiota tulee kiinnittää sekä innovaatioiden syntymiseen että niiden tehokkaaseen levittämiseen ja käyttöönottoon. Uusien innovaatioiden syntyminen maaseudulle vaatii paitsi maaseudun olosuhteiden tuntemista, myös tietoa ja osaamista käytettävissä olevista ratkaisuista. Verkostoituminen ja muu maaseudun ja kaupungin välinen vuorovaikutus ovat ratkaisevassa asemassa uuden tiedon leviämässä maaseudulle. Yhteistyötä tarvitaan yritysten, asiakkaiden, tutkimuslaitosten, neuvonnan, alueellisten viranomaisten sekä paikallisten asukkaiden välillä. Yhteistyön tuloksellisuuteen vaikuttavaa mm. yhteisten pelisääntöjen selkeys, luottamus ja onnistuneet kokemukset hankeyhteistyöstä, jotka omalta osaltaan rakentavat sosiaalista pääomaa eri osapuolien välille. Positiivinen, kannustava ja epäonnistumisiakin hyväksyvä yrittäjyysympäristö on niinkään edellytyksenä toimintamuotojen jatkuvalla kehittämiselle.

Agronet-yhteistyö aloitettiin jo vuonna 1992, ja sen tavoitteena oli koko suomalaisen maatalous-

ja elintarvikealan kattava yhteistyöverkoston ja yhteistyötä tukevan ammatillisen tietoverkon rakentaminen. Tavoitteet konkretisoituivat vuonna 1997 internetpohjaisena Agronet-tietoverkkona. Vuodesta 1997 alkaen Agronetia on rakennettu EU:n rakennerahastojen avulla. Toimintaan on kuulunut tietoverkon ja sen palveluiden kehittämisen lisäksi myös viljelijöiden atk-taitojen koulutusta.

Agronetin sisältö tuotetaan yhteistyössä Agronetin taustaorganisaatioiden kesken, joita ovat MTT, MTK, Maaseudun Tulevaisuus, Pro Agria Maaseutukeskusten Liitto, Pro Agria Maatalouden laskentakeskus sekä Agropolis Oy. Tarjottavien palveluiden pääasiallisena tavoitteena on tuottaa hyötyä maatilayrittäjälle ja toimialalle.

Agronetin tarjoamat palvelut kehittävät koko toimialaa lisäämällä toimialan yhteistyötä ja helpottamalla tiedonkulkua organisaatioiden välillä. Yhteistyössä tehdyt palvelut mahdollistavat yhteistyötahojen resurssien käytön sellaisten palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen, joka ei ole yksittäiselle organisaatiolle mahdollista.

Koulutukset on toteutettu joko Agropolis Oy:n hallinnoimilla kehittämishankkeilla tai yhteistyössä valtakunnallisesti toimivien kehittämis- ja koulutusorganisaatioiden kanssa. Kanta-Hämeen pilottiprojektista 1997 Agronet-käyttäjäkoulu on jo laajentunut koko maan kattavaksi maatalouden tietoverkkokoulutus-brandiksi, joka on saanut rinnalleen myös muita Agronet -nimen alla kulkevia koulutuskokonaisuuksia ja verkkopalveluita (www.agronet.fi/koulutus). Eritasoisiin ja -laajuisiin Agronet -koulutuksiin on valtakunnan tasolla osallistunut jo reilusti yli tuhat maaseutuyrittäjää.

Parhaillaan käynnissä ovat valtakunnallisesti ensimmäiset Agronet-neuvojakoulu -hankkeet. Hankkeet käynnistettiin vuoden 2001 loppupuolella Hämeessä ja Varsinais-Suomessa ja ne jatkuvat aina vuoden 2004 puoleen väliin saakka. Agronet -neuvojakouluhankkeiden tavoitteena on kouluttaa yhteensä 90 Agronet -neuvojaa Hä-

meeseen ja Varsinais-Suomeen. Agronet-neuvojakoulu on sellaisenaan siirrettävissä myös muihin maakuntiin.

Koulutuksella on suuri merkitys tasa-arvoisen tietoyhteiskuntakehityksen kannalta, sillä tietotekniikan nuoresta iästä johtuen ei sen käyttö ole etenkään vanhemmille ikäluokille tuttua. Lisäksi on olemassa monia muita ryhmiä, joiden pääsy internetverkkoon ei ole itsestäänselvyys, vaikka parhaimmillaan he voisivat sen käytöstä eniten hyötyä. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi liikuntarajoitteiset ja syrjäytymisuhan alla olevat.

Tietotekniikan kokonaisvaltaiseksi hyötykäytöksi on hallittava perusteet, jotta niiden päälle pystytään rakentamaan vaativampia käytäntöjä. Useat tietoyhteiskuntahankkeet suuntautuvatkin peruskoulutuksen antamiseen. Erittäin hyväksi opetusmenetelmäksi on todettu vertaisopetus, jossa esimerkiksi viljelijät opettavat viljelijöitä ja naiset naisia. Sen avulla opetus on mahdollista järjestää lähellä käytäntöä ja opetus tapahtuu koulutettavan ”omalla kielellä”. Jatkossa vertaisopettajaa on helpompi lähestyä. Tukea tarvitaan paitsi hankkeen aikana myös sen jälkeenkin.

MTO2-projekti eli Maaseudun tietotekniikka-osaamisen vahvistaminen on MTO:n (1997–2000) jatkohanke, jonka tavoitteena on maatalan liiketoiminnan tehostaminen, atk-tukiverkoston luominen sekä kansalaisverkon levittäminen kaikille tiloille. Kohderyhmänä on maanviljelijät, ja sen vaikutuspiiriin ulottuvat kaikki Pohjois-Karjalan kunnat. Hankkeen toiminta-aika kestää vuoden 2005 loppuun, ja sen kokonaiskustannukset ovat 1,7 milj. euroa. Hanketta hallinnoi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Koulutus koostuu kaikille viljelijöille suunnatusta peruspaketista, jota täydennetään ns. koulutustarjottimen tarjoamien kurssien avulla. Koulutustarjotin koostuu erilaisista atk-taitoja syventävistä kursseista, ja sitä pyritään jatkuvasti kehittämään kysynnän mukaiseksi. Koko malli on muotoutunut itse hankkeen aikana. Hyviä ko-

kemuksia on saatu myös vertaiskouluttamisesta, jossa maanviljelijät opastavat toisilleen tilalla atk-laitteiden käyttöä.

Hankkeen etuihin on kuulunut mahdollisuus pitkäaikaiseen kehittämiseen. Pitkällä projektilla on pystytty vakiinnuttamaan henkilöstöä ja kehittämään toimintaa palautteen mukaan. Myös tiedotukseen on ollut mahdollisuutta panostaa. Uuden teknologian tuomat mahdollisuudet ovat kiinnostaneet, ja siten myös väkeä on ollut helppo aktivoida mukaan toimintaan. Ongelmia on ilmennyt esimerkiksi tilakohtaisessa infrastruktuurissa sekä siinä, että muutokset tapahtuvat loppujen lopuksi pienin askelin. On lähdeittävä atk-perustaitojen opetuksesta, jotta voidaan varmistaa tietotekniikan hyödyntäminen.

Vertaiskouluttajat ovat siis alueen asukkaita, jotka on koulutettu opastamaan tietotekniikan hyväksikäytössä. He itse ovat saaneet hyödyllistä kokemusta sekä tietoa projektin aikana, ja osa heistä on rohkaistunut oman yrityksen perustamiseen. Näin projektin jatkuminen on pystytty varmistamaan hankeajan jälkeen. Myös tietotuvat on todettu useissa paikoissa toimiviksi, mutta niiden edellytyksenä on useimmiten ilmainen käyttö. Paikan suosio kasvaa, jos tarjolla on suoraa käytön opastusta.

Toinen osa tiedollista ulottuvuutta on tiedonhallinta. Nykyisin tietoa on paljon, sitä kerätään paljon ja sitä on saatavilla useissa eri muodoissa. Taiteillakseen tietotulvaisessa maailmassa, on ihmisen hallittava erilaisten tiedonväylien käyttö ja erilaisia medialukutapoja. Myös kriittisen lukemisen merkitys on korostunut.

Hyvä on myös muistaa, että tietoyhteiskunnan edistyminen vaatii aikaa. Muutokset eivät tapahdu hetkessä. Vastassa ovat paitsi koulutuksen ja infrastruktuurin asettamat rajoitukset myös asenteet. Vaikka tietotekniset innovaatiot vaikuttavat periaatteesta hyviltä, on matka kaikkien yhteiseen kansalaisverkostoon vielä pitkä.

c) Maaseutuyrittäjyyden tukeminen ja työpaikkojen luominen

Maaseudulla toimivat yritykset ovat tavallisesti pieniä ja usein monitoimisia. Syrjäisyyden lisäksi niiden ongelmina ovat tuotekehityksen, markkinoinnin ja muun yritystoiminnan kehittämisen resurssien puute.

Tähän mennessä tietotekniikkaa on hyödynnetty ehkä eniten markkinoinnissa ja yritysten tietoliikenteen hoitamisessa. Yhteisten nettisivujen taakse kerätty informaatio yrityksistä, palveluista tai muusta alueen tarjonnasta helpottaa asiakkaan lähestymistä. Yritysten välinen verkottuminen luo samalla mahdollisuuksia myös muunlaisen yhteistoimintaan. Yrittäjien väliset verkostot voivat olla joko toisiaan täydentävien toimialojen tai saman alan yrittäjien yhteenliittymiä.

Maaseudulla on viljelyn ohella myös muita tuotannonaloja, jotka voivat merkittävästi hyötyä tietoteknisistä innovaatioista. Esimerkiksi metsä- ja metalliteollisuus kuuluvat hyötyjiin, kun puhutaan tuotantoprosessien tehostamisesta ja niiden uudelleen järjestelystä. Tietotekniset sovellukset siirtyvät esimerkiksi helpottamaan tuotantolinjojen toimintaa. Tällä hetkellä hanketyössä ei juurikaan ole panostettu tämän kaltaisten prosesseihin suuntautuneitten vaihtoehtojen mahdollisuuksien kehittämiseen.

Yritykset ovat laajalti ottaneet käyttöön ohjelmistoja, jotka helpottavat tuotannon suunnittelua, kirjanpitoa, laskutusta ym. rutiineja. Pk-yrityksille tarvitaan kuitenkin lisää sovellutuksia, jotka toimivat muutaman henkilön yksiköissä sekä lisää palveluita, jotka ovat saatavilla verkon välityksellä (esim. yritysten käyttämät viranomaispalvelut).

Maitotilojen tuotannonohjauksen ja -seurannan kehittäminen -hanke toteutettiin Pohjois-Savossa vuosina 1999–2001. Sen tavoitteena oli soveltaa aiemmin kehitettyä tilastollista lypsykarjamallia, testata sitä käytännössä maatiloilla sekä muokata

Internetsovellus tilojen karjakohtaisten tulosten seurantaan varten. Hankkeen vetovastuussa oli MTT, ja sitä hallinnoi Maito-Savo. Hankkeen kokonaiskustannukset olivat n. 2,2 milj. markkaa.

Hankkeessa toteutetun internetpohjaisen ohjelman nimeksi tuli Maitoisa. Sen avulla on tilakohteisesti mahdollista seurata käyttäjätunnuksien avulla oman karjan tilannetta suoraan netistä. Ohjelmassa käytetään hyväksi tietoja, joita joka tapauksessa kerätään tilallisilta eli siinä pystytään tuomaan konkreettisesti tietoa hyötykäyttöön. Se on mallina kansainvälisesti ainutlaatuinen, vastaavia sovellutuksia on vasta muutamia käytössä.

Hankkeen aikana tehtiin laajaa yhteistyötä eri tahojen välillä, mukana oli niin tutkijoita kuin käytännön viljelijöitä. Mallin perusajatus on monimutkainen ja siksi sen käyttö herätti ihmettelyä. Hankkeen aikana tuli kuitenkin selvästi ilmi, että monilla maidontuotantotiloilla olisi mahdollisuuksia parempaan ja taloudellisesti kannattavampaan tuotantoon ja että kannattavuuden parantaminen olisi monesti saavutettavissa kohdallisen yksinkertaisilla toimenpiteillä.

Palveluiden tarjonta on yksi maaseudun toimialoista, joilla odotetaan jatkossa kasvua. Uusiin liikkuviin palvelumuotoihin on syntynyt tarvetta maaseudun kiinteiden palveluiden vähentyessä. Urakointi-, korjaus- ja huoltopalvelujen kasvaneeseen tarpeeseen liittyy puolestaan maatalouden tuotantoyksiköiden kasvaminen ja tuotannon teknistyminen. Tietotekniikka voi palveluiden kehittämisessä olla hyödyksi tarjonnan ja kysynnän yhteen saattamisessa.

Etätyön toteutus on menestynyt melko vaihtelevasti. Kokeiluja on ollut, ja parhailleankin tuhannet ihmiset tekevät etätyötä. Asenteelliset muutokset tapahtuvat silti hitaasti. Etätyön ongelma on sosiaalinen eristäytyminen. Myös työn ja vapaa-ajan erottaminen voivat muodostua ongelmaksi, jolloin on hyvä, että työskentelypiste voidaan sijoittaa kodin ulkopuolella. Etätyöhön

siirtyminen voi tapahtua portaittain, jolloin toimivia käytäntöjä pystytään samalla kehittämään. Etätyö voi olla myös työn luonteen mukaisesti kausittaista. Lisäksi etäopiskeluun tarvitaan erilaisia toteutustapoja, jolloin alueen nuorille tarjoutuu mahdollisuuksia joustavaan opiskeluun. Samalla nuoret voivat säilyttää paremmin juurensa kotipaikkakunnalla.

D) Yhteisöllisyys ja paikallinen itsetunto

Tietotekniikalla on merkityksensä myös maaseudun viihtyisyyden ja myönteisen imagon kehittämisessä. Mukanaolo globaalissa verkostossa luo aktiivisen kuvan alueelle ja sen asukkaille, etenkin, jos alue muuten painii syrjäytymisongelmien kanssa. Positiiviset kokemukset rohkaisevat vaikuttamaan myös jatkossa. Yhtenä toiminnan kanavana ovat kansalaisverkot, joissa asukkaat voivat keskustella ja vaihtaa mielipiteitään alueensa asioista. Tieto- ja viestintäteknologian avulla on mahdollista muodostaa myös muunlaisia eriytyneitä verkostoja, jotka palvelevat käyttäjiensä tarpeita.

Oppiva Keski-Karjala, Outokumpu ja Polvijärvi -hankkeen (2001-2003) pohjana on Oppiva Ylä-Karjala-projektissa luotu malli. Hankkeessa paikalliset kansalaisverkkokouluttajat opettavat helppotajuisesti tietotekniikan ja -verkkojen käyttöä. Budjetti on 1,38 milj. euroa ja hanketta hallinnoi Pohjois-Karjalan aikuisopisto. Hankkeessa paitsi koulutetaan alueen asukkaita myös luodaan ilmaisten kioskipisteiden verkosto sekä paikallinen kansalaisverkko.

Tavoitteena on aktivoida käyttäjiksi mukana olevien kuntien asukkaista 20%. Aktiivisuus prosentti vaihtelee tällä hetkellä 11-20% välillä. Vastaanotto on ollut hyvää ja etenkin yleiset koulutustapahtumat ovat toimineet hyvin, joskin Ylä-Karjalan käyttäjäkohtainen koulutus lienee aktivoanut ihmisiä paremmin mukaan. Erityisesti peruskouluikäisten taitojen lisääntyminen kantaa pitkällä tähtäimellä sekä tekee internetin käytöstä turvallisempaa ja hallitumpaa. Myös nettipistei-

den verkosto on saanut positiivista palautetta, ja osa yrityksistä on valmiita maksamaan palveluita jatkossakin.

Ongelmia on tuottanut projektipäällikköjen vaihtuvuus. Yllättävän paljon työtä on myös jouduttu tekemään yksityisrahan mukaan saamiseksi. Lisäksi on huomattu, että iso osa käyttäjiä on ns. myöhäisheränneitä ja pelkästään heidän mukaan houkuttelussa on vierähtänyt vuoden verran aikaa. Projektin kesto käy siis lyhyeksi todellisten tulosten saavuttamiseksi.

Alueella on vireillä uusi hanke, jossa otetaan opiksi vastaan tulleista hankauskohdista. Eriytyisen tärkeäksi hankkeessa nostetaan eri osapuolten yhteistyö: Karjalassa toteutetaan useita tietoyhteiskuntahankkeita ja näiden yhteistyössä on paitsi päällekkäisyyksiä myös suuria mahdollisuuksia.

Hyviä esimerkkejä syntyneistä verkostoista ovat esimerkiksi naisverkostot. Tällaisilla hankkeilla on saavutettu lukuisia tuloksia, joista voisi mainita esimerkiksi naisten lisääntyneen kiinnostuksen tietotekniikkaan, itsevarmuuden syntyminen tietotekniikan käyttöön, yhteistyökumppanien lisääntymisen, uusien innovaatioiden kehittämisen sekä positiivisen työllisyyskehityksen.

Wenla-projekti toteutettiin vuosina 2000-2002 ja serakennettiin tukemaan Päijät-Hämeen maakunnan naisten uhkaavaa työllisyystilannetta. Wenla-projekti kuului EU:n suoraan rahoitamiin innovatiivisiin hankkeisiin, jotka saivat rahoituksensa EMOTR:sta. Hankkeen kokonaiskustannukset olivat n. 870 000 euroa, ja hanketta hallinnoi Päijät-Hämeen liitto. Konkreettisen tavoitteena oli maaseudun naisten yhteistoiminnallinen yritys, joka sähköistä tiedonsiirtoa hyväksikäyttäen välittää asiantuntijapalveluita ja toimii maaseudun tuotteiden ja palveluiden markkinakanavana. Hankkeessa toteutettiin wenlanet-portaali, atk-tukihenkilöverkko, naisten atk-koulutus sekä tuettiin yrittäjyyttä. Lisäksi Wenla-projekti oli osa yhteiseurooppalaista pilottiverkostoa, jossa

sen partnerina toimi vastaava hanke Ruotsista. Keskeisessä osassa olivat yrittäminen, kouluttaminen sekä verkostoituminen esim. seminaareissa ja messuilla.

Projekti lisäsi naisten yhteistyötä Päijät-Hämeen alueella. Sähköinen kauppa ei ole edennyt Suomessa toivotulla tavalla, ja siten Wenlan työllisyystavoitteet jäivät asetetuista. Koulutus toimi, sillä se vietiin mahdollisimman lähelle asuinpaikkaa. Erään ongelman muodosti hankepäättöksen venyminen ja siten hankkeen innovatiivisuus väheni johtuen it-alan nopeasta kehityksestä. Hanke jatkuu vieläkin it-alan yrityksenä, joka työllistää useita henkilöitä. Wenlanet-sivuilla on paikallisten naisyrittäjien mahdollista tarjota ja esitellä tuotteitaan. Tulevaisuudessa haasteena on, että WenlaNet pystyisi paremmin tukemaan yritystensä verkkoliiketoimintaa.

Alueen toimijoiden perinteiset ”hyväveli -verkostot” ovat toimineet tehokkaasti hankkeiden alkuun saattamisessa. Pidemmän päälle pienen piirin puuhailu ei useinkaan kannata. Tällaisten verkostojen voidaan nähdä syövän paikallista sosiaalista pääomaa, sillä ne sulkevat suurimman osan edunsaajista vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolelle. Jos toiminta ei ole avointa, ei se motivoi muita osallistumaan. Internetin välityksellä tapahtuvan yhteisöllisyyden on lisäksi todettu vain tukevan jo olemassa olevaa yhteisöllisyyttä, ei niinkään luo uutta. Siten fyysisessä maailmassa vaikuttavilla verkostoilla on suuri merkitys. Kasvokkainen kanssakäyminen ja tapaaminen synnyttävät luottamusta, jota voidaan hyödyntää virtuaalisessa maailmassa.

E) Projektien hallinta ja kehityksen jatkuvuus

Tietoyhteiskuntahankkeet ovat projekteja siinä missä muutkin kehittämishankkeet. Ne elävät samojen lainalaisuuksien mukaan ja kohtaavat yhtäläisesti hanketoiminnan ongelmia.

Keskeisessä osassa hankkeiden onnistumisessa ovat hankkeet toimijat. Heidän motivaationsa ja

me-henkensä auttavat projektin onnistumisessa. Aidon sitoutumisen takaa löytyy poikkeuksetta jokin hyöty, oli se sitten aineellinen, taloudellinen tai sosiaalinen intressi. Myös yhteiset ongelmat voivat koota eri toimijat kiinteäksi toimivaksi ryhmäksi. Tietotekniseen spesifiin osaamiseen liittyy lisäksi riski siitä, että koko hanke voi kiih-
tua yhden ihmisen pois lähdön myötä.

Projektityö on lyhytjännitteistä, eikä pitkäjänteiseen kehittämiseen useinkaan löydy aikaa taikka varoja. Siksi on tärkeää taitaa hankeprosessin hallintaa sekä resurssien ja tarpeiden yhteen nivomista. Jos hankkeen toimijat pystyvät saavuttamaan ns. kriittisen resurssin toiminnassaan, on hankkeella mahdollisuuksia kehittyä myös rahoitusajan jälkeen.

Launosten kyläyhdistyksen ”Paalupaikka”-hanke toteutettiin pienellä budjetilla 1.12.2001–30.6.2002. Hankkeessa varustettiin tilat etätyön tekemiseksi. Tiloissa oli toimistotyötilat sekä tietoliikenneyhteydet. Tilaa oli mahdollista vuokrata käyttöönsä ja toiminnan uskottiin jatkuvan hankeajan jälkeen näiden vuokratulojen turvin. Työtilat olivat tarkoitettu osa-aika etätyö tekeville asukkaille, jotka viettävät osan viikosta pääkaupunkiseudulla työskennellen.

Hankkeen alkuinnostus oli suuri, mutta käytännön etätyöpäätöksen tekeminen tuotti monelle kiinnostuneelle vaikeuksia. Hanke ei ehtinyt lyhyessä toteutusajassa saavuttaa tarvittavaa käyttäjämäärää (6-7 henkilöä), ja todellisia sitoutujia oli vain muutama. Kaikesta huolimatta hanketta pidettiin hyvänä, vaikka se päättyi rahoituksen loputtua. Todennäköisesti aika ei ollut vielä kypsä etätyölle, vaan se nähtiin uhaksi jäädä syrjään työyhteisöstä. Selkeästi ilmeni tarve määrällä tarkat pelisäännöt etätyön tekemiseen.

Projekteille tärkeää on jatkuva itsensä kehittäminen esimerkiksi itsearviointin avulla, koska siten hanke voi elää kohderyhmänsä näköiseksi ja kokoiseksi. Myös markkinoinnista on huolehdittava, sillä liian usein hyväkin hanke hautautuu

muun informaation alle tavoittamatta yleisöään. Oikeanlainen ja oikeanaikainen tiedottaminen on hankkeiden prosessinhallinnassa yksi keskeisempiä osia.

Projektien haasteena on ulottaa niiden työllisyysvaikutukset yli hankekauden mittaiseksi. Jo hanketta suunniteltaessa on hyvä pitää mielessä sen jatkumisen edellytyksenä olevat liiketaloudelliset kysymykset. Julkisin varoin voidaan saattaa alkuun hankkeita, mutta niiden jatkuminen on yleensä turvattava muilla keinoin. Oleellista on jo hankkeen aikana luoda kysyntää tarjotulle palvelulle. Tässä alueellinen tuntemus on erityisen tärkeää.

Etelä-Pohjanmaalla toteutettiin 1998-2001 Tietokökkä-hanke, jonka päätavoitteena oli parantaa maatalojen atk-osaamista ja akt-käyttövalmiuksia alueella. Toiminta-alueena oli Etelä-Pohjanmaan maakunta kokonaisuudessaan sekä Pohjanmaalta Kyrönmaan seutukunta ja Kristiinankaupunki. Hankkeen kokonaiskustannukset olivat yhteensä n. 1,7 milj. markkaa.

Tietokökkä-hankkeen puolesta koulutettiin yli 40 atk-tukihenkilöä, joiden tehtävänä oli asentaa internetyhteydet ”avaimet käteen” -palveluina sekä antaa atk-koulutusta. Tietokökkä lisäsi liittymismääräänsä myös tekemällä yhteistyötä internetoperaattorin kanssa ja pystyi siten tarjoamaan palveluita edullisemmin. Hankkeessa toteutettiin myös internetiin oma lähtösiivuportaali, www.nettimaa.com, jonka kautta tiedonhaku helpottui. Jo hankkeen alkuvaiheessa aloitettiin suunnittelu siitä, miten hankkeen loputtua tällainen palvelu voidaan pitää yllä. Yhtenä ratkaisuna kehitettiin suljettu ”erikoispalveluiden” sivusto, johon kuuluminen edellytti kohtuullista maksua. Toisena ratkaisuna kehitettiin oma nettikauppa, joka toikin selvää lisämyyntiä monille mukaan lähteneille yrittäjille. Lisäksi nettiin rakennettiin eteläpohjalaisille konerengas hakupalvelu.

Hanke toi alueelle huomattavasti lisää internetliittymiä, ja internetin käyttöön on rohkaistu si-

*ten, että opastusta on antanut tuttu henkilö. Net-
tikaupasta opittiin lukuisia käytännön seikkoja ja
kannustettiin yrittäjiä tuomaan tuotteensa esille.
Valitettavasti hanke ei jatkunut yhtä tehokkaana
hankeajan jälkeen, sillä keskeisessä roolissa oleva
henkilön poislähteminen vei mukanaan suuren
osan osaamista. Osa hankkeen aikana koulut-
taneista atk-neuvojista on kuitenkin jatkanut
toimintaansa oman yrityksen muodossa.*

Hyvät hankkeet voivat toimia esimerkkinä muil-
le, ja niitä voidaan pyrkiä soveltamaan myös

muilla alueilla. Hankkeiden toteuttajat kaipaavat
kokemuksia muilla alueilla toteutetuista hyvistä
käytännöistä, sillä usein hankkeissa löytyy turhaa
päällekkäisyyttä, ”pyörän uudelleen keksimis-
tä”.

Pilottien ongelmallisuus liittyy juuri niiden pai-
kallisuuteen: innovaatiot ovat paikallisen oppi-
misprosessin tuloksia. Niiden suora soveltaminen
muualla on hankalaa, eivätkä ne aina johda on-
nistuneeseen lopputulokseen.

5 Haasteena yhteyksien maaseutu

5.1. Yhteenveto ja johtopäätökset

Suomi on kansainvälisesti tarkasteltuna ollut tietotekniikan kehityksen huippumaita. Erityisesti teknologian osaamisen kehittäminen on ollut vahvaa. Jatkossa suomalaisen tietoyhteiskunnan haasteena on ennen muuta teknologian tehokas hyödyntäminen, mikä tarkoittaa sovellutusten laajamittaista kehittämistä ja käyttöönottoa. Suomella on hyvät mahdollisuudet nousta kansainvälisen kehityksen kärkeen maaseudun tietoyhteiskuntaratkaisujen aktiivisena kehittäjänä, mikä kuitenkin edellyttää voimakasta tahtoa ja sen mukaisia toimenpiteitä.

Tässä hankkeessa kartoitettiin EMOTR -osarahoitteisten tietoyhteiskuntahankkeiden toteutuksen nykytilannetta. Yhteensä EMOTR -varoja on tähän mennessä kanavoitu pääsääntöisiin tietoyhteiskuntahankkeisiin noin 7,6 milj. Kaiken kaikkiaan julkisia varoja on käytetty noin 22,7 milj.euroa, joista suurin osa kuluvalle ohjelmakaudella. Myös tietoyhteiskuntahankkeiden määrän todettiin nousseen selkeästi nykyisellä tukikaudella.

Tietoyhteiskuntahankkeista yrittäjyys Hankkeiden määrä on edelleen muita hanketyyppejä suurempi, mutta osaamiseen ja palveluiden kehittämiseen tähtäävien hankkeiden määrä on myös noussut. Yritysten ulkopuolisessa toiminnassa on lähdetty panostamaan tietotekniikan mahdollisuuksiin ja palveluiden kehittämisessä mahdollisuuksia onkin lukuisia.

Alueellisesti tarkasteltuna hankkeiden lukumäärissä ja rahallisessa panostuksessa tietoyhteiskuntateemoihin liittyy merkittäviä alueellisia eroja. Etelä-Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Häme ja Lappi ovat tähän mennessä kulkeneet kehityksen kärjessä. Näissä on eroja sikäli, että Lapissa tuki on kohdennettu yhteen suureen hankkeeseen, kun

taas Pohjanmaalla ja Karjalassa on ollut hajautettua toimintaa.

Hankkeista nousi esille runsaasti maaseudulle hyviä ja toimivia käytäntöjä kuten verkostojen luonti ja niiden ylläpito sähköisesti, uudet teknologiset innovaatiot ja niiden herättämät myönteiset mielikuvat, sähköisen kaupankäynnin mahdollisuuksien hyödynnyttäminen sekä vertaiskouluttajien menestystarinat. Puutteita ja kehittämistarpeita todettiin olevan esimerkiksi perus-atk-taidoissa, nykyisen tietoliikenneinfrastruktuurin vajavuudessa, pitkäjänteisen hanketyön hankaluudessa sekä etätyön ongelmallisuudessa.

Maaseudun pysyminen kiinteästi mukana muun yhteiskunnan kehitystä on keskeinen edellytys sille, että maaseutu säilyy elinvoimaisena asumis- ja tuotantoympäristönä. Tietoyhteiskunta tulisi tuoda mukaan arkipäivän käytäntöihin. Arjessa on tietoyhteiskunnan suurimmat mahdollisuudet ja piilevät innovaatiot – loppujen lopuksi tietoyhteiskunta on varsin arkinen asia.

Tietoyhteiskuntakäsitteen sijaan, joka saattaa jäädä maaseudun yrittäjille ja asukkaille vieraaksi, voitaisiin jatkossa alkaa korostamaan tiedon ja teknologian mahdollisuuksia vuorovaikutuksen lisäämisessä ja maaseutualueiden syrjäisyyden poistamisessa.

Yhteyksien maaseutuun kuuluu olennaisesti riittävien tietoliikenneyhteyksien rakentaminen maaseutualueille, mutta myös asukkaiden tasa-arvoisuus. Yhteyksien maaseutu tulisi ymmärtää paitsi teknologisen myös sosiaalisen ja fyysisen yhteydenpidon kehittämisenä asukkaiden ja eri toimijoiden välillä. Nämä verkostot luovat mahdollisuuksia paitsi maaseudun pienyrittäjille myös kansalaisyhteiskunnan toteutumiseksi. Samaten ”yhteyksiä” tulisi muodostaa myös tavoitteiden ja prosessien tasolla, jolloin maaseudun kehittä-

misessä on mahdollista päästä kokonaisvaltaisiin ja toimiviin ratkaisuihin.

Seuraavissa kappaleissa on ensin hahmoteltu viitekehystä, joka olisi hyvä huomioida tietoyhteiskunta suunniteltaessa, jonka jälkeen esitetään käytännön suosituksia maaseudun tietoyhteiskunnan kehittämiseksi.

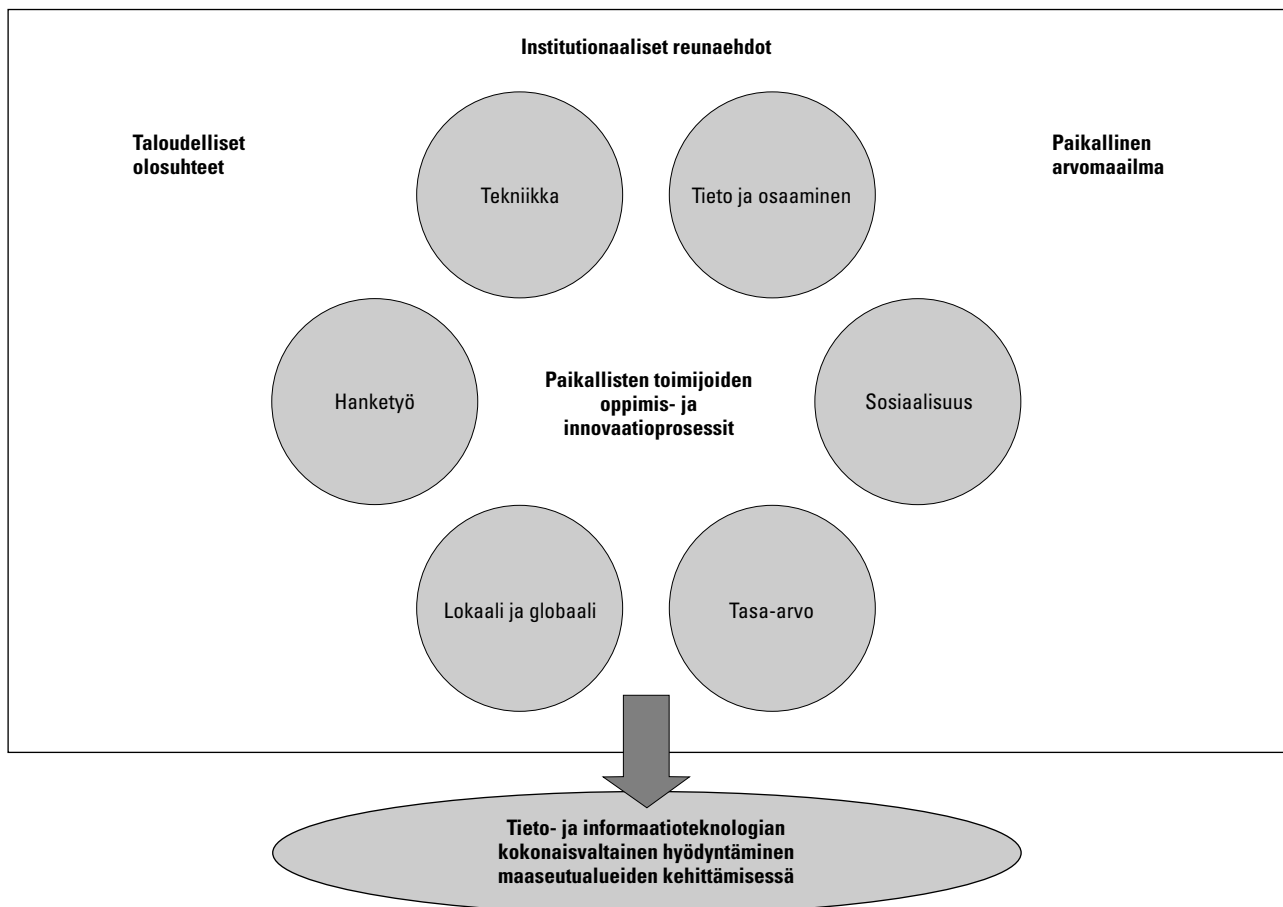
5.2. Maaseudun tietoyhteiskuntahankkeiden suunnittelu

Toimivien tietoyhteiskuntahankkeiden suunnittelu lähtee liikkeelle paikallisista ongelmista ja kehittämistarpeista. Suomessa on monenlaista maaseutua, joilla kaikilla on myös omat mahdollisuutensa osaamisen kehittämiseen. Onnistuneiden hankkeiden valmistelu lähtee liikkeelle *institutionaalisten ja taloudellisten reunaehtojen sekä paikallisen arvomaailman lähtökohtien* realistisesta tunnistamisesta (kuva 14).

Ulkopuoliset tekijät ovat hankesuunnittelussa annettuja, eikä niihin juurikaan ole mahdollista vaikuttaa. Hanketoiminnan keskiöön asettuu *paikallinen innovaatio- ja oppimisprosessi*, jonka kautta hanketoiminnan idut istutetaan paikallisiin käytäntöihin ja luodaan tavat välineiden käyttöön ja sisällön tuotantoon. Innovaatioihin sisältyy oppimisprosesseja, jotka nousevat paikallisesta tietämyksestä. Tämä ns. yhteisöllisen oppimisen käynnistäminen vaatii keskinäistä vuorovaikutusta, ja sen tuloksista voi jalostua todellisia menestystarinoita.

Hankesuunnittelun keskeisiä kysymyksiä, joihin hanketyössä voidaan luoda omakohtaisia ratkaisuja, ovat mm. seuraavat asiat.

Hanketyön toimintatavat. Tietoyhteiskuntahankkeita koskevat kaikki hankkeiden ”lainalaisuudet” kuten rahoituksen ja talouden hoito, vetäjän rooli, projektiluontoisuus, ohjaus ja toteutus,

Kuva 14. Tietoyhteiskuntahankkeiden suunnittelussa esille nousevia avaintemoja.

osallistujien sitoutuminen, prosessinhallinta, jatkuvuus jne.

Tekniikka. Tieto- ja informaatiotekniikka saavat usein hankkeissa suuren painoarvon, mutta vasta niiden käyttö lopulta ratkaisee toiminnan merkityksen. Tietoteknologian muutosnopeus sekä erityisosaaminen asettavat omat vaatimuksensa hankesuunnitteluun.

Tieto ja osaaminen. Tiedon tuottaminen, hyväksikäyttäminen, avoimuus ja saatavuus ovat olennaisin osa tietoyhteiskuntaa. Tärkeää uusimpien innovaatioiden välittymisessä maaseudulla on verkostoituminen. Toisena edellytyksenä on yritysten ja kansalaisten valmiudet. Tietotekniikan perusteet on hallittava, jotta niiden päälle pystytään rakentamaan vaativampia käytäntöjä. Erilaisten tiedonväylien ja medialukutapoja käyttö sekä kriittinen lukeminen kuuluvat tietoyhteiskunnan kansalaisuuden vaatimuksiin. Uusi ja vieras saatetaan helposti kokea pelottavana, vaikka ratkaisujen periaatteessa pitäisi helpottaa elämää. Jos ilmapiiri ei ole valmis muutoksille, lienee parasta edetä pienin askelin.

Sosiaalisuus. Ihminen kaikesta teknologiaviehtymyksestään huolimatta kaipaa myös toisten ihmisten seuraa. Tietotekniikalla on riski eristää ihmisiä ja käytäntö on osoittanut, että yhteisöllisyyttä ei voida luoda internetissä, vaikka sitä voidaan ylläpitää siellä. Vuorovaikutuksen ja verkostoitumisen merkitys on korostunut erilaisten yhteydenpitovälineiden kehittymisen myötä.

Lokaali – globaali. Tietoyhteiskuntaan usein liitetty ilmiö on spatiaalisuuden murtuminen, jolloin ajan ja paikan merkitys vähenee. Maaseudulle tietotekniikka tuo mahdollisuuden olla osa laajempaa verkkoa ja luoda positiivista uskoa alueen ihmisille. Usko omiin mahdollisuuksiin on olennainen tekijä myös demokratian sekä kehittämisaktiivisuuden kannalta.

Tasa-arvo. Tasa-arvokysymykset korostuvat kansalaisvaikuttamisen verkkoja luotaessa. Tie-

totekniikka auttaa helposti vaikuttamisessa juuri niitä tahoja, joilla on keinoja vaikuttaa ilman internetiäkin. Tasa-arvoisessa tietoyhteiskunnassa pitäisi huomioida esimerkiksi lasten, nuorten, vanhusten, liikuntarajoitteisten, naisten, maahanmuuttajien, pitkäaikaistyöttömien, ym. ryhmien erityistarpeet. Verkoston vahvistumisen ja käytön kannalta monenlaisten käyttäjien mukana olo on ehdoton etu.

5.3. Suositukset tietoyhteiskunnan kehittämiseen jatkossa

Alla on esitetty tämän raportin tuloksiin ja asiantuntijoiden työpajatyöskentelyyn perustuvia suosituksia maaseudun tietoyhteiskunnan edelleen kehittämiseksi.

1) Tekniset rakenteet – alueellisesti tasa-arvoiseen kehitykseen

Tasa-arvoisen tietoyhteiskuntakehityksen edellytyksenä on riittävän tehokkaiden yhteyksien ja laitteistojen saatavuus. Teknistä infrastruktuuria tulee kehittää julkisen vallan ja paikallisten teleoperaattorien yhteistyön kautta. Vuoden 2003 loppuun mennessä luodaan liikenne- ja viestintäministeriön johdolla kansallinen laajakaistaohjelma, jota rakennettaessa on erityisesti muistettava varmistaa tietoyhteiskunnan kehittyminen maaseutualueilla.

2) Tietotekniikan alueelliset keihäänkärjet esille

Alueellisten toimijoiden ja projektien välistä yhteistyötä tulee edelleen tiivistää alueellisen kilpailukyvyyn luomiseksi. Alueellisen tietoyhteiskuntastrategian luominen on keskeinen osa tämän tavoitteen saavuttamista. Yhteistyön pohjaksi tarvitaan alueiden kokonaisvaltaista suunnittelua, jossa tunnistetaan laajempia toiminnallisia kokonaisuuksia ja niiden kehittämistarpeita sekä arvioidaan tietotekniikan mahdollisuuksia ongelmien ratkaisijana. Alueellisten tietoyhteiskuntastrategioiden laatiminen voisi tapahtua esimerkiksi maakuntaliitoissa tai alueellisissa

TE-keskuksissa. Maaseudun toimijoiden tulee myös olla kansallisella ja kansainvälisellä tasolla kiinteästi mukana tietoyhteiskunnan kehittämissuunnitelmissa, jotta maaseudun kehitys kulkisi osana muun yhteiskunnan kehitystä.

3) Hallintoon yhtenäiset tavoitteet

Myös hallinnon tavoitteiden yhtenäistämiseen on tarvetta. Päällekkäisyyksiä tapahtuu hankkeista aina ylimmille päättäjätasolle saakka. Yhteistyön ja avoimuuden lisääminen on yksi vaikuttavista tekijöistä. Myös tietoyhteiskunnan tavoitteiden selkeyttämiseksi ja selkeiden toimintatapojen määrittelylle on tarvetta. Nykyisen hallituksen yhdeksi neljästä politiikkaohjelmasta on valittu tietoyhteiskunta, mikä voi merkittäväällä tavalla avata mahdollisuuksia yli perinteisten rajojen menevälle hallintotyöskentelylle.

4) Jatkuvuutta projektityöskentelyyn

Projektityön luonteeseen kuuluu useita ongelmakohtia, joihin on syytä paneutua jo hankkeen alkuvaiheessa. Vastoinkäymisiä voidaan välttää huomioimalla esimerkiksi liiketaloudelliset näkökulmat, osaamisen jakaminen useamman hankkeen toteuttajan kesken, aidon hyödyn olemassaolo (sen laadusta riippumatta) sekä oikeanlainen ja oikeanaikainen tiedottaminen. Hankkeiden toteutuksen tulee tukeutua jo olemassa oleviin alueellisiin järjestelmiin ja voimavaroihin ja projektin tuotteille sekä palveluille on luotava kysyntää jo hankkeen aikana

Projektityön kokemuksien vaihtamiseen tulee kehittää uusia toimintamuotoja, jotka samalla tarjoavat uusia alhaalta ylöspäin suuntautuvia vaikutusväyliä. Kokemusten vaihtoa varten voidaan mm. luoda internetsivustoja, joille kerätään tietoa hyvistä hankekäytännöistä ja hanketoiminnan sudenkuopista, menestyksekkäistä maaseudun liike-ideoista sekä muista vastaavista kokemuksista. Yrityspuolella tällaisia rekistereitä on jo toteutettu. Spesifit portaalit voivat tarjota luontevan foorumin ajatusten vaihdolle, kunhan

käyttäjät pystytään motivoimaan toimintaan esimerkiksi fyysisen verkoston luomisen avulla.

5) Maaseutuyrittäjyys – tuotantoon tehoa ja näkyvyyttä tietotekniikalla

Yrittäjyys on keskeisessä roolissa alueiden elinvoimaisuuden turvaajana. Maaseutuyritysten pienuuden ja rajallisten resurssien vuoksi verkostoituminen on tärkeää. Yritysten tulisi entistä tehokkaammin tukea toisiaan ja kiinnittyä kuluttajia palveleviksi ja markkinoilla näkyviksi ketjuiksi. Sähköisen kaupan kehittyminen palvelee myös maaseutua, mikäli tehokkaat kaupankäyntipaikat pystytään luomaan. Menestymisen mahdollisuuksia voi lisätä myös erikoistuminen tiettyyn tuotteeseen tai palveluun, josta voidaan muodostaa oma ”brandi”. Myös alihankinnan organisoimisessa on mahdollisuuksia kehittää internetpohjaisesti. Lisäksi tietoteknologiset sovellukset avaavat tuotantoprosessien hallinnalle uusia ovia.

Maaseudun pienimuotoiseen yritystoimintaan soveltuvan tuotannollisen teknologian kehittämiseen on jatkuva tarve. Huomiota tulee kiinnittää maaseutuyrittäjiä tukevien palveluiden kehittämiseen (ohjelmistot, yrityksille tarjottavat internet palvelut). Toisaalta tekniikan käyttöönotto vaatii myös kriittisyyttä. Uuden tuotantotekniikan käyttöönottoa tulee kokeilla siellä, missä se lisää työn tuottavuutta, tehokkuutta ja turvallisuutta. Internet-suuntautuneella markkinoinnilla on mahdollisuus vahvistaa yritystoiminnan perinteisiä markkinointi- ja viestintätapoja.

6) Etätyö ja -opiskelu todeksi

Etätyön toteutuminen on ollut käytännössä vaihtelevaa ja se on kohdannut myös asenteellista vastustusta. Etätyön toimintatavat tulisi määrittellä tarkemmin ja luoda selkeät pelisäännöt etätyön tekemiseen sekä työnantajan että työntekijän näkökulmasta. Myös opiskelun toteutukseen on kehitettävä entistä joustavampia toimintatapoja, jotka sallivat maaseudun nuorten säilyttävän yhteytensä kotipaikkakunnille.

7) Internet mediana – keinoja tietovirroissa selviämiseen

Tietoyhteiskunta edellyttää nykyihmiseltä useiden eri medioiden käytön hallintaa, ja internetin välityksellä niin kuvan, äänen kuin tekstinkin välittäminen on mahdollista. Siksi myös hanketasolla on hyvä yhä enemmän kiinnittää huomiota medialukutaitoon, kriittiseen lukemiseen sekä tiedon täysivaltaiseen hallintaan. Tällaiset välttämättömät taidot tietoyhteiskunnassa selviytymiseksi tulee kuulua jo osaksi peruskoulua, mutta myös hanketyössä niihin voidaan kiinnittää huomiota. Saadakseen viestinsä perille on muistettava reaaliaikaisen mahdollisuudet ymmärtää viestiä: usein selkeä yksinkertainen sanoma löytää tehokkaammin kohteensa kuin tekniseen hienosteluun hukutettu viesti.

8) Elinvoimaiset maaseutuyhteisöt – tietotekniikka apuna arkipäivässä

Yhteisöllisyyttä on vaikea synnyttää sähköisessä maailmassa, mutta internet voi myötävaikuttaa sen ylläpitämistä. Verkostojen luomisessa tärkeä merkitys on kasvokkaisella kohtaamisella, minkä pohjalta luottamus voi alkaa muodostua. Verkotot tarjoavat ns. hiljaista tietoa. Erityisen tärkeää on yhteyksien syntyminen uusien ja vanhojen asukkaiden välille.

Tiedonsiirto luo mahdollisuuksia turvallisuuden kohentamiseen etenkin vanhuksille, liikuntarajoitteisille tai muille ryhmille, joiden arkipäivän elämään kuuluu syystä tai toisesta rajoituksia. Näihin kysymyksiin tulee kehittää uusia ratkaisuja sekä ottaa teknisiä olemassa olevia sovellutuksia entistä laajempaan käyttöön.

Internet luo mahdollisuuksia myös lähidemokratiaan tuomalla uusia henkilöitä mukaan keskusteluun ja vaikuttamiseen. Vaikuttamiskanavien käyttöön saaminen tarjoaa vielä runsaasti haasteita. Pienellä yhteisöllä, kuten kylällä, saattaa peräti olla paremmat mahdollisuudet synnyttää teledemokratiaa, sillä taustalla olevat verkostot ovat yleensä kaupunkialueita tiiviimpiä ja ihmiset kiinnostuneempia alueensa kehityksestä. Lisäksi paikallista identiteettiä voidaan tukea virtuaalisesti tuomalla historia ja paikalliskulttuuri kaikkien ulottuville.

Paikallisella identiteetillä voi olla myös merkittävä rooli suunniteltaessa alueelle sopivaa tietoyhteiskuntastrategiaa. Se mikä toimii yrittäjähenkisellä pohjanmaalla ei välttämättä ole oikea tapa tietoyhteiskunnan rakentamiseen muualla Suomessa. Alueellisten erikoisuuksien ja toimintatapojen tunnistaminen tukee menestyksekkään tietoyhteiskuntastrategian luomista ja sen käytännön politiikan toteuttamista.

Lähteet

Aakkula, Jyrki & Jokinen, Pekka & Lankoski, Leena & Nokkala, Marko (2002): Maatalous, tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys – Pilottitutkimus tieto- ja viestintäteknologisen muutoksen vaikutuksista maatalouden kestävyYTEEN. MTT:n selvityksiä 19.

Alustava luonnos hallituksen tietoyhteiskuntapoliittiseksi ohjelmaksi. Liikenne- ja viestintäministeriö, 31.3.2003. Saatavilla www-sivulta <http://www.mintc.fi/www/sivut/dokumentit/ajankohtaista/tietoyhteiskunta.pdf>

Castells, Manuel & Himanen, Pekka (2001): Suomen tietoyhteiskuntamalli. WSOY, Helsinki.

Cronberg, Tarja (1999): ”Pohjois-Karjala tietoyhteiskuntaan: alueelliset toimijaverkot ja syrjäytymättömyyden rakentuminen.” Teoksessa Eriksson, Päivi & Vehviläinen, Marja (toim.) Tietoyhteiskunta seisakkeella. Teknologia, strategia ja paikalliset tulkinnat. Jyväskylän yliopisto, SoPhi, Jyväskylä. s 215–230.

Eriksson, Päivi & Vehviläinen, Marja (toim.) (1999): Tietoyhteiskunta seisakkeella. Teknologia, strategia ja paikalliset tulkinnat. Jyväskylän yliopisto, SoPhi, Jyväskylä.

Ideoista iloa & työtä. Satoa maaseudun LEADER II -hankkeista. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2002.

Information Society As Key Enabler For Rural Development And Integration. Draft Working Document [online]. European Commission, Directorate-General Information Society. 26.10.2001. http://europa.eu.inet/information_society/

topics/ebusiness/ecommerce/erural/background_information/index_en.htm

Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelman tilannekatsaus 30.9.2002. Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelman seurantakokous. Liite 3 IS. 10.12.2002.

Jarva, Vuokko & Köppä, Anna (toim.) (1998): Maan tiet. Maaseudun tiet tietoyhteiskuntaan. Helsingin osuustoimintainstituutti, Julkaisuja 19, Helsinki.

Karjalainen, Sirpa: Muistio maaseudun elinkeinon kehittämistä ja tietoyhteiskuntahankkeista 2.4.2003. [online] Lähettäjä Marja-Liisa Tapio-Biström, vastaanottaja Heli Vuorio. Lähetetty 5.2.2003. Yksityinen sähköpostiviesti.

Kuoppala, Mikko & Virtanen, Petri & Anttiroiko, Ari-Pekka & Pantzar, Eero (2003): Haasteena sosiaalinen innovatiivisuus. ESR -viitekehityksen tietoyhteiskuntateeman arviointi. Revisoitu loppuraportti.

Köppä, Anna (1998): ”Tietoyhteiskunta tulee – ollaanko maaseudulla valmiita?” Julkaisussa Maaseudun uusi aika vol. 1:98. S. 49-56.

Maaseudun kehittämistyön satoa. Maaseudun kehittämishankkeet Tavoite 5b- ja 6-ohjelmissa 1995-1999. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2001.

Oksa, Jukka & Turunen, Jarno (2000): Paikallinen kansalaisverkko – Oppivan Ylä-Karjalan arviointitutkimus. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita n:o 5/2000.

Pohjois-Suomen tavoite 1 –ohjelman tilannekatsaus 30.9.2002. Pohjois-Suomen tavoite 1 –ohjelman seurantakokous. Liite 4 PS. 10.12.2002.

Stachon, Kari (1997): ”Tietoyhteiskunta on nuori yhteiskunta.” Teoksessa Näkökulmia tietoyhteiskuntaan, Kari Stachon (toim.), Gaudeamus, Tampere 1997. S. 7-21.

Tietoyhteiskuntapolitiikan haasteita 2003-2007. Tulevaisuuskatsaus. Liikenne- ja viestintäministeriö 2003.

Turunen, Jarno (2002): Oppivien seutukuntien synty Itä-Suomessa, Väliraportti [online]. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos. Saatavilla [www-sivulta http://cc.joensuu.fi/~alma/osku/itaosku02.pdf](http://cc.joensuu.fi/~alma/osku/itaosku02.pdf)

Tuuva, Sari & uotinen, Johanna (1999): ”Tiedon valtateiltä kinttupoluille.” Teoksessa Eriksson, Päivi & Vehviläinen, Marja (toim.) Tietoyhteiskunta seisakkeella. Teknologia, strategia ja paikalliset tulkinnat. Jyväskylän yliopisto, SoPhi, Jyväskylä. s. 203-214.

Wilenius, Markku (2000): ”Tietoyhteiskunta – uhka vai mahdollisuus kestäväälle kehitykselle.” Teoksessa Keskittymiskehitys, moderni maaseutu ja tietoyhteiskunta Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Alueelliset ympäristöjulkaisut 154, Oulu. S. 44-50.

Vuorensyrjä, Matti & Savolainen, Reijo (toim.) (2000): Tieto ja yhteiskunta. Gaudeamus, Helsinki.

Ylä-Anttila, Pekka (2003): ”Teknologian ja kilpailukyyn pyhä liitto.” Esitelmä seminaarissa Kilpailukykyinen tietoyhteiskunta – hyvinvointiyhteiskunta. Turku 9.3.2003.

Hankkeiden tarkasteluun käytetyt aineistot:

Heikkinen, Jukka: MTO2 -esittely, PowerPointesitys [online]. Vastaanottaja Heli Vuorio. Lähetetty: 18.3.2003. Yksityinen sähköpostiviesti.

Jakokoski – tulevaisuuden kylä -hanke:
<http://www.kontiolahti.fi/jakokoski/>

Tulevaisuuden kylä -hankkeen väliarviointi raportointikaudella –30.6.2003.

Nousiainen, Jouni (toim.) (2001): Maatilojen tuotannonohjauksen ja seurannan kehittämisprojekti. Loppuraportti 1.1.1999 – 31.3.2001.

Venla-projekti, Loppuraportti. Päijät-Hämeen liitto, Julkaisu nro C34/2002.

Vuolle, Jouko (2001): Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maatilojen Tietokökkä-hanke 1.1.1998 – 31.8.2001 Loppuraportti. Etelä-Pohjanmaan Maaseutukeskus.

Öfversten, Jukka & Haavisto, Pekka (2000): Agronet-yhteistyö vuosina 1992-1999. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja, sarja B nro 22.

Haastattelu: Ritva Rinta-Pukka, yksikön päällikkö, Etelä-Pohjanmaan TE-keskus, maaseutuosasto. 25.3.2003.

Puhelin haastattelu: Pekka Selkälä, kehittämisspällikkö, Lapin TE-keskus, maaseutuosasto. 24.3.2003.

Puhelin haastattelu: Kari Hovi, Launosten kyläyhdistyksen puheenjohtaja. 23.4.2003.

Puhelin haastattelu: Tarja Raninen-Siiskonen, projektijohtaja, Oppiva Keski-Karjala, Outokumpu ja Polvijärvi. 29.4.2003

Liite 1

Asiantuntijaworkshop

EMOTR-rahoitteiset maaseudun tietoyhteiskuntahankkeet

Paikka: MMM, Voimatalo, Helsinki

Ajankohta: 3.4.2003, kello 10-15

Osallistujalista:

Antti Eskola, kaupallinen neuvos

Leni Haavisto, projektipäällikkö

Pekka Haavisto, järjestelmäpäällikkö

Jukka Heikkinen, projektipäällikkö

Pekka Hopeakoski, yhteyspäällikkö

Marja Kokkonen, ylitarkastaja

Sirpa Kurppa, professori

Heikki Lintala, kehittämisspäällikkö

Jukka Oksa, tutkija

Pasi Rikkinen, projektitutkija

Pirjo Savolainen, atk-suunnittelija

Marja-Liisa Tapio-Biström, EU-suunnittelija

Heli Vuorio, tutkimusassistentti

Anja Yli-Viikari, tutkija

KTM / Markkinaosasto

Sitra (OSKU-projekti)

MTT /Tietopalvelut

MTO2-projekti

Päijät-Hämeen liitto

MMM /Maaseutu- ja tukipolittikkayksikkö

MTT /Ympäristöntutkimus

Etelä-Pohjanmaan TE-keskus

Joensuun yliopisto

MTT /Taloustutkimus

Wenlanet

MMM /Maaseutu- ja tukipolittikkayksikkö

MTT /Ympäristöntutkimus

MTT /Ympäristöntutkimus

Julkaisusarjassa aiemmin ilmestyneitä julkaisuja:

- 1/2004 Horisonttaalisen maaseudun kehittämissohjelman väliarviointi
ISBN 952-453-152-6
- 2/2004 Suomen LEADER+ -ohjelman väliarviointi 2003
ISBN 952-453-158-5
- 3/2004 Alueellisen maaseudun kehittämissohjelman (ALMA) väliarviointi
ISBN 952-453-160-7
- 4/2004 Suomen maaraaportti kotieläinten geenivaroista FAO:lle
ISBN 952-453-116-5
- 4a/2004 Country Report on Farm Animal Genetic Resources
ISBN 952-453-162-3
- 5/2004 Kansallisen laatustrategian väliarviointi alkutuotannon osalta loppuraportti
ISBN 952-453-156-9

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ

PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO